

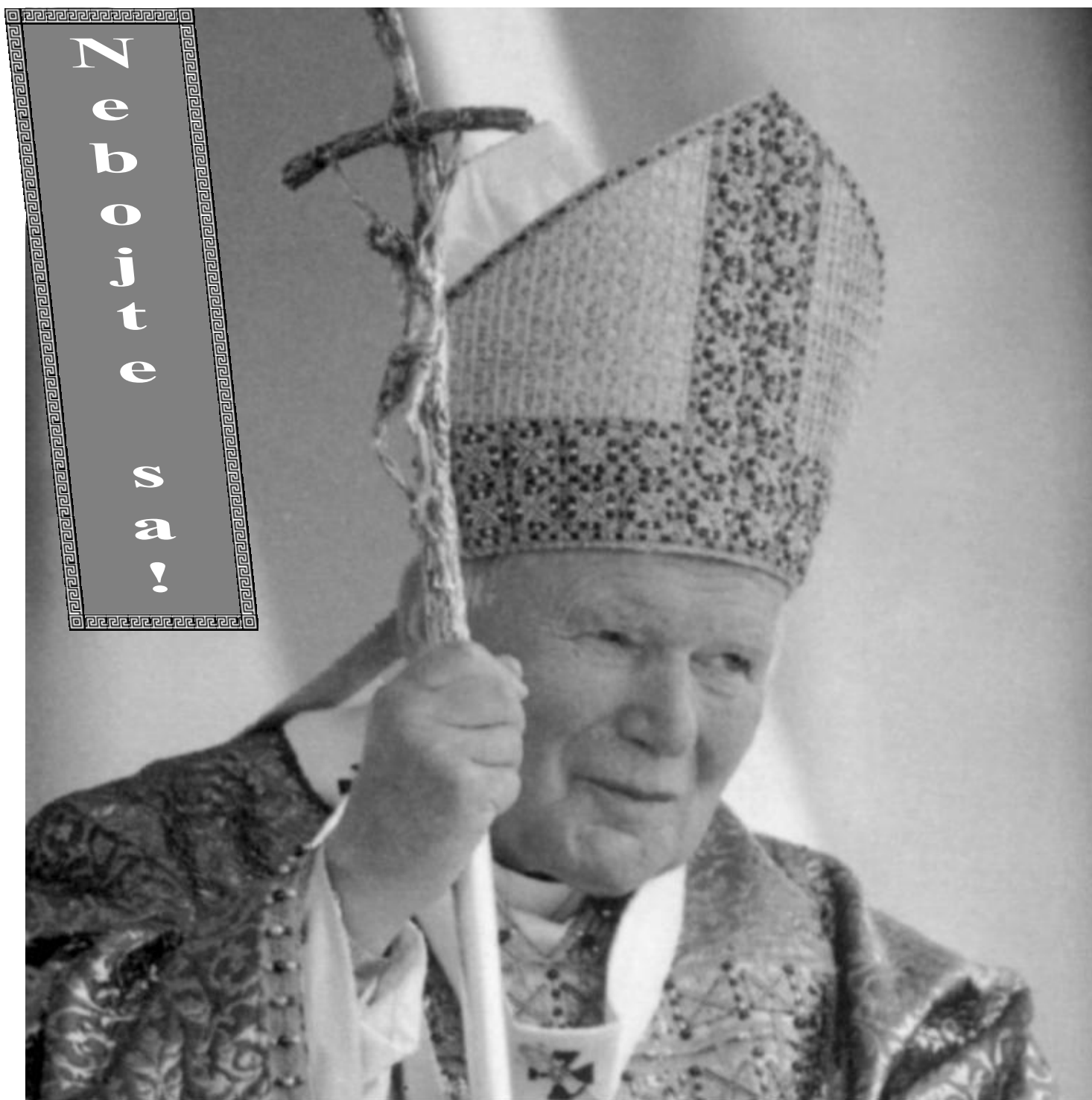
KULTÚRA

ROČNÍK VIII. – č. 8

DVOJTÝŽDENNÍK ZÁVISLÝ OD ETIKY

20. APRÍLA 2005

Vydáva Factum bonum, s. r. o. • Šéfredaktor Teodor Križka • Redakcia: Sološnická 41, 841 05 Bratislava, Tel./fax: 654 12 388 • e-mail: redakcia@kultura-fb.sk • Cena 20 Sk

Boli nás tisíce a tisíce tu na našom malom Slovensku a viac než tisíc miliónov na svete, ktorí sme pri prvých správach o pomalom, tak ľudsky bolestnom odchode z tohto sveta pápeža Jána Pavla II. pocítili, že strácame čosi nenahraditeľné, čo v nás necháva bolestné prázdno. U mňa to bolo niečo podobné, ako keď si Boh povolal môjho vlastného otca. Ibaže s ním sa to udialo vo veľmi krátkom čase a keď ma v ďalekom svete stihla smutná správa, ľudská zloba mi nedovolila ani ho odprevadiť na poslednej ceste.

Pápež, ktorý nás teraz opustil, mal mnoho fundovaných titulov nielen ako rímsky biskup, hlava Katolíckej cirkvi, ale bol to aj vysoko vzdelaný filozof a teológ,

Odišiel otec

MILAN S. ĎURICA

rozhladený štátnik a morálna autorita svetového formátu, úspešný spisovateľ a básnik, športovec a neviem, čo ešte. Historici budú analyzovať a porovnávať jeho pontifikát, ktorý dosiahol nielen jeden z najvyšších časových rozmerov, ale aj kvalitu, ktorá ho zaraďuje medzi štyroch či piatich najvýznamnejších nástupcov sv. Petra v dvetisícročných dejinách Kristovej cirkvi a európskej civilizácie.

A predsa, ak by som mal stručne vyjadriť osobnú charakteristiku tejto jedinečnej osobnosti, zhrnul by som to do jediného slova: otec. Lebo Ján Pavol II. chcel byť a bol predovšetkým otcom. Duchovným otcom svojich veriacich v rodnom Poľsku, v ktorom trpel hrôzy druhej svetovej vojny a neskôr pomáhal svojmu národu zachovať si vieru a kultúrne dedičstvo pod cudzou nadvládou bezbožného komunizmu. Potom sa stal otcom všetkých katolíckych kresťanov na svete, hlavne otcom mladých, ktorých dokázal priťahovať ku Kristovi aj vo svojom vysokom veku. Ale bol aj otcom, ktorý pomáhal vyviest' národy z premoci falošnej ideológie a podstatne prispel k oslobodeniu celej Východnej Európy. Bol navyše aj otcom všetkých ľudí dobrej vôle, ktorých dokázal oslovit' bez rozdielu pôvodu, národnosti, ba i vierovyznania. Lebo v každom človekovi videl obraz Boží, ktorý si uctil a miloval, aby mu ukázal cestu k Bohu. Nielen z prestolu svojej autority, ale predovšetkým z lásky, ktorú mal odvahu preukázať a dávať pocítiť aj tam, kde nachádzal chlad, alebo aj odpor. Z tej otcovskej lásky zažil aj trpké sklamanie. Ale neprestal milovať, lebo láska všetko znáša a dúfa prekonať všetko. Preto tí, ktorí sme mali možnosť bližšie poznať pápeža Jána Pavla II., - a mne to bolo dané už v roku 1963, ešte ako krakovského arcibiskupa Karola Wojtylu -

Za Svätým Otcom

*Kamene zvlhli ako oči vdovám,
vodopád v Tatrách plače do dolín.*

*Pred chvíľkou zomrel pápež. Pápež Slovan.
Čo ešte dodať? Mlčky hovorím.*

*Mlčky sa modlím v lese. Postojačky
čakám, až spánok úzkosť zavraždí.
So mnou sa modlia stromy, vtáky, mláčky,
čo ako slzy svietia po daždi.*

*Obloha plače, až jej vidno d'asná,
Kriváň si sníma bielu papachu.
A ja sa hnevám, že smrť zimy krásna
nedá mi padnúť na tvár do machu.*

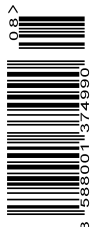
*Pred chvíľkou zomrel pápež. Pápež Slovan.
Kam schovám slzy? Najskôr do piesne.
Budem ju spievať Tatrám, jeho vdovám,
srdcom, čo kričí, hoci nehlesne.*

*Len pery šepců slová priliš nemé
na jednu bolesť, ktorá zavyje
v ranenej duši. Celkom premyslene
nechodia city, iba rafije.*

*Osamel les, i vodopád a skaly.
Vták na vrchovci strnul, nenôti.
A Tatry plačú, akoby sa báli,
že z oboch strán sú navždy siroty.*

TEODOR KRIŽKA

www.kultura-fb.sk

JÚLIUS BINDER

Odišiel muž viery, nádeje a lásky

Predstavitelia štátov, náboženským spoločenstiev i rôznych spoločenských organizácií sa po skone pápeža Jána Pavla II zhodli v tom, že bol mimoriadnou osobnosťou sveta. Vrucne vyznania, obdiv, ale najmä vďačnosť Svätému Otcovi vyjadrili prostredníctvom Rádio Lumen a Slovenského rozhlasu smútiaci občania Slovenska.

Svätý Otec celé roky zápasil o pokoj vo svete, o urovnávanie problémov, ktorým sa život nevyhne. Robil to s pokojom a láskou, ako ju definoval sv. Pavol v I. liste Korinťanom, rozhovormi, dialógom, vyjednáváním pre spoločné dobro všetkých. Pre veriacich aj neveriacich. Robil všetko pre dobro ľudí a ľudia mu verili, táto vzájomná dôvera ich naplňovala a robilo šťastnými. Kto sa zahľadel pápežovi do očí, videl v nich pokoj advokáta biednych, trpiacich, malých aj starých. Pápež uskutočňoval evanjelium v praxi. On evanjelium žil. Žil krásny život, hoci plný utrpenia. Láska k ľuďom bola prioritou jeho pontifikátu a jej jedinú ako „nádeji sveta“ sa celý oddal.

Spomínam si na moje stretnutia s krakovským arcibiskupom Karolom Wojtylom a neskôr pápežom Jánom Pavlom II. Koncom šesťdesiatych a začiatkom sedemdesiatych rokov minulého storočia som spolupracoval s krakovskou firmou na riešení ochrany podzemných vôd Žitného Ostrova. Navštevoval som Krakov pomerne často. Arcibiskup krakovský Karol Wojtyla pravidelne slúžil sväté omše pre akademikov. Podmanil si akademickú obec a najmä študujúcu mládež. Na jednej takejto omši som prvýkrát videl a počul uznávaného a obľúbeného kazateľa, ktorý spôsobom prednesu, hĺbkou myšlienok ako aj citovaním biblie, najmä listov apoštolov, udával smer, ako sa má kresťan správať a žiť i v systéme neprajnom voči viere a veriaciom.

Využil som každú príležitosť zúčastniť sa týchto sv. omší. Považoval som to za dar.

Zvolenie kardinála Karola Wojtyly za pápeža ma zastihlo v Tokiu, kde som pracoval na príprave čistiarne odpadových vôd pre Slovnaft. Moju radosť zo zvolenia Slovana na Petrov stolec, a to, že som ho videl, počúval, že som bol v jeho blízkosti, japonskí kolegovia využili na diskusie o kresťanstve, hinduizme i budhizme. Japonci nie sú veľmi zhovorčiví v otázke svojho duchovna, no tieto diskusie nás zbližili. Pri ďalších stretnutiach sa vždy vracali k tejto diskusii a nezabudli sa opýtať, či som ho opäť videl.

Začiatkom mája 1981 som s manželkou bol na turistickom zájazde v Taliansku. V nedeľu 10. mája sme boli na sv. omši v chráme sv. Petra, ktorú celebraval Sv. Otec Ján Pavol II. K oltáru prechádzal tesne popri nás, stretli sa nám oči a videl som v nich láskavý pohľad, pokoj a dobrotu. Na tretí deň bol spáchaný na Sv. Otca atentát. Informácie o zdravotnom stave Sv. Otca vysielala nepretržite talianska televízia i rozhlas. Taliani prežívali tragédiu im vlastným spôsobom, veľmi intenzívne a s modlitbou. Pridali sme sa k nim.

Ďalšie moje stretnutie so Sv. Otcom sa uskutočnilo roku 1991 pri radosnej príležitosti menovania biskupa Jána Chryzostoma Korca za kardinála. Bolo to už v novej politickej situácii. V tento deň Rím patrilo Slovensku. Slováci sa radovali, modlili a ďakovali Sv. Otcovi za

druhého slovenského kardinála, prvého v slobodnej vlasti, muža trpiaceho dlhými rokmi, nebojácneho v obhajobe viery, odpúšťajúceho jeho trýzniteľom a milujúceho boží ľud. Ako veľa má spoločné kardinál Korec so Sv. Otcom Jánom Pavlom II v prenasledovaní, vo viere, v nebojácnosti, v dobrote a láske.

Návštevy Sv. Otca na Slovensku som vnímal tak ako takmer všetci občania Slovenska. Sv. Otec prichádzal ako ochrana dôstojnosti a práv národov, ako Boží politik a poslanie mieru, ako mravná autorita sveta. Návštevu v roku 2003, tretiu a, žiaľ, poslednú možno nazvať „ochotou trpieť“. Pápež aj svojim mlčaním, niekedy nezrozumiteľne, hovoril azda viac, akoby nám povedal slovami. Ukázal nám, ako sa dá utrpenie znášať pre lásku k ľuďom.

Viacrát som bol účastníkom audiencií u Sv. Otca, či v aule Pavla VI., alebo na Námestí svätého Petra. Všetky zanechali vo mne hlboký dojem.

Audiencia pri príležitosti púte Slovákov v Jubilejnom roku 2000 za účasti biskupov Slovenska, prezidenta SR a jeho sprievodu, zástupcov parlamentu, vlády a tisícok obyvateľov Slovenska v aule Pavla VI bola jedna z najdojmovejších. Po predstavení pánom prezidentom mi Sv. Otec povedal: „Vašou povinnosťou je starať sa o vodu pre boží ľud a pre prírodu.“

Ďalšiu krásnu spomienku mám na audienciu pri príležitosti udelenia Rytierskeho radu Svätého Hrobu v Jeruzaleme Th.Lic. Jánovi Košiarovi, blízkeho spolupracovníka charizmatického biskupa mons. Pavla Hnilicu a teraz redaktora Slovenského oddelenia Vatikánskeho rozhlasu. Bolo to 1. októbra 2003, keď sa uskutočnilo pokračovanie obradu jeho pasovania za rytiera v Bazilike svätého Františka v Assisi dňa 28. septembra 2003.

21. júna 2004 ma Sv. Otec Ján Pavol II menoval: „Rytierom rádu sv. Gregora Veľkého“, najvyšším cirkevným vyznamenaním pre laika. Vyznamenanie mi odovzdal v Dome sv. Marty vo Vatikáne arcibiskup Luigi Dossena, bývalý apoštolský nunciatus na Slovensku, za účasti arcibiskupa Dominika Hrušovského, biskupa Pavla Hnilicu a Slovenskej komunity v Ríme 26. októbra 2004. Nasledovný deň som mal možnosť pozdraviť Sv. Otca na audiencii na námestí Sv. Petra. Bolo to moje posledné stretnutie so Sv. Otcom. Vrucne som poďakoval 263. nástupcovi Sv. Petra a prvému pápežovi slovenského pôvodu v dvetisícročných cirkevných dejinách.

Bolo by šťastím ľudstva, keby si uvedomovalo slová, ktoré Ján Pavol II. vyslovil na začiatku svojho pontifikátu 22. októbra 1978: **Nebojte sa! Otvorte dvere Kristovi, otvorte mu ich dokorán! Otvorte jeho vykupujúcej moci hranice štátov, hospodárske a politické systémy, rozsiahle oblasti kultúry, civilizácie, pokroku! Nebojte sa! Kristus vie, čo je v človekovi. Len on to vie!**

Po smrti Sv. Otca Jána Pavla II. celý svet vie, že v osobe pápeža stratil najväčšieho obrancu chudobných národov a ich rodín proti novým mocným ideológiám, ktoré ohrozujú ich zvrchované postavenie.

Vďaka Ti, Ján Pavol II. Toto oslovenie som si dovoľil v poznani, že Bohu i svätým v modlitbách i prosbách tykáme.

My Slováci sme nemali v dejinách mnoho priateľov. Mohli sme sa spoliehať okrem svojich pracovitých rúk iba na Pána Boha. Boh našu vieru odmenil. Prežili sme mileniárne úskalia nežičlivosti dejín. Doprial nám „od vekov udržať sa na životnom priestore nám určenom, kde s Božou pomocou, od ktorej pochádza všetka moc a právo, sme si zriadili slobodný slovenský štát“. Zachovali sme si „jazyka dar“, ktorý „zveril nám Boh, Boh náš hromovládny“.

Ak „vo svete veľkých“ sme my Slováci mali priateľov, neboli to mocní králi, zvrhli diktatori či predajní spojenci, ktorí nám vnucovali svoje mocenské záujmy, boli to len rímski pápeži. Kto pozná slovenské dejiny, ten vie, čo pre ne znamenali kedysi mená Mikuláš I., Hadrián II., Ján IX., neskôr Lev XIII., Pius X., Benedikt XV., Pius XI., Pius XII., Ján XXIII. a v súčasnosti Pavol VI. a Ján Pavol II.

O ich prínose pre Slovákov, pre Slovensko vieme dnes málo, lebo komunistická totalita čajsi pol storočia systematicky, brachiálnou mocou vykoreňovala z nášho vedomia všetko to, čo súviselo s kresťanstvom a s vierou v Boha. V podvedomí slovenského národa však zostali i zostávajú univerzálne, geneticky zakorenené kresťanské hodnoty, o ktoré sa storočia opieral náš národ, hodnoty z ktorých vyrástla civilizácia Európy – aj Európska únia, ktorej krstnými otcami boli traja kresťania, praktickí katolíci Taliani Alcide De Gasperi, Francúz Robert Schuman a Nemeck Konrád Adenauer.

Pápež Pius X. dal za pravdu Andrejovi Hlinkovi v jeho povestnom spore s biskupom Alexandrom Párvym. V roku 1921 pápež Benedikt XV. vymenoval prvých troch slovenských biskupov Mariána Blahu, Karola Kmetku a Jána Vojtašáka. Pius XI. upravil v 1928 vzťahy medzi Česko-Slovenskom a Svätou stolicou. Pius XII. nadviazal 25. marca 1939, desať dní po vyhlásení slovenskej štátnej samostatnosti, diplomatické vzťahy *de facto et de iure* s prvou Slovenskou republikou a jej prezidentom. Nebola to náhoda. Bol to iba dôsledný krok tejto najvyššej duchovnej a najlepšie informovanej moci, ktorej predstavitelia poznali snaženia Slovákov a neraz ich aj v medziach možnosti nepriamo podporili.

Pius XII. prvý prehovoril po slovensky na vlnách Vatikánskeho rozhlasu. Keď sa v roku 1948 aj Slovenska zmocnil príznak komunizmu, kategoricky sa postavil proti tejto totalitnej ideológii a ujal sa aj slovenských utečencov, ktorých z vlasti vyhnal komunistický režim. Ján XXIII. posvätil

JOZEF M. RYDLO

Pápež – spojenec Slovákov

základný kameň Slovenského ústavu sv. Cyrila a Metoda, ktorý v Ríme v jubilejnom roku 1963 z halierov chudobnej vdovy postavili Slováci žijúci v slobodnom svete. Pavol VI. bulou *Qui divino* 30. decembra 1977 ustanovil samostatnú slovenskú cirkevnú provinciu, čím Slovensko cirkevneprávne osamostatnil. Keď komunistický štát neumožňoval pápežovu návštevu Slovenska, v roku 1981 Ján Pavol II. navštívil Slovenský ústav sv. Cyrila a Metoda v Ríme – bolo to jeho prvá návšteva mimo Vatikánu po atentáte, ktorý na neho spáchali 13. mája 1981. Po páde železnej opony na jar roku 1990 navštívil Slovensko po prvý raz ako pápež. Po zániku česko-slovenského štátu Svätá stolica bola medzi prvými mocnosťami, ktoré opäť *de facto et de iure* uznali 2. Slovenskú republiku a pápež Ján Pavol II. ju počil svojou prítomnosťou ešte dva razy, v roku 1995 a v roku 2003.

Dnešné Slovensko má mnoho podlžnosti, jednou z nich je náš mravný dlh kresťanskému Rímu, dlh, ktorý však musíme splatiť my Slováci seba samým – zmapovať bilaterálne vzťahy medzi Slovenskom a Apoštolskou stolicou, zaznamenať všetko to, čo počas storočí Rím dal Slovákom, systematicky bádať v nepreskúmaných fondoch Vatikánskeho tajného archívu, Vatikánskej apoštolskej knižnice i archívoch Rímskej kúrie a rehoľných spoločností a zaplávať biele miesta našej dávnej i menej dávnej i najnovšej histórie.

V Ríme som mal možnosť niekoľkokrát osobne stretnúť Jána Pavla II. Raz ako krakovského arcibiskupa, kardinála Karola Wojtylu, potom ako pápeža Jána Pavla II. Utkveli mi v pamäti jeho oči: keď sa s človekom rozprával, díval sa mu priamo do očí, ba hovoril z očí do očí. Keď sa stal pápežom, jeho povestné slová „Nebojte sa! Dokorán otvorte dvere Kristovi“ sa stali programovým vyhlásením jeho pontifikátu, ktorý otriasol do základu bipolárnym svetom mocných. Ján Pavol II., ktorý vyzýval kresťanov a ľudí dobrej vôle, aby budovali civilizáciu lásky a nabádal mužov i ženy, aby boli slobodnými ľuďmi sa stal nepohodlným tak centrálam liberalizmu ako aj centrálam komunizmu. Pamätám si jeho slová: „Už nejestvuje umlčaná

Cirkev, lebo hovorí mojim hlasom“ – nimi pováli moloch komunizmu. Pápež – hovorca ľudských práv, ľudskej dôstojnosti a práv národov, „boží politik“ a „posol mieru“, sa stal rešpektovanou mravnou autoritou súčasného sveta pre kresťanov, pre mohamedánov, židov, inovercov i neveriacich. Niet sa čo čudovať, že si podmanil mládež, ktorá sa stala prioritou jeho pontifikátu a ktorej ako „nádeji sveta“ na mobilizujúcich Svetových dňoch mládeže zveril do rúk budúcnosť ľudstva.

Keď som ako politický utečeneц študoval v Ríme, tak som v knižnici básnika Ignáca Vesnina objavil „zvestník Krúžku slovenských priateľov Večného mesta“, exilový časopis *Rím*. Na jednej z jeho zošitných stránok som našiel prorocké vyznanie, čo pred viac ako polstoročím napísal „proletársky básnik“ Ján Okál, ktorého – ako tisíce iných Slovincov a Slovákov z rodného Slovenska vyhnalo strašidlo komunizmu:

„Prišli sme, pokorení po najnižší kameň, na prašný prah vyhnanecských ciest, a keď sme z milosti Božej zachránení zastali na Svätopeterskom námestí, cítili sme živo, že i ten rímsky kameň má voči nám viac citu ako celé vtedajšie Slovensko.“

Nebolo nám určené zomrieť v Ríme. Bolo nám určené ožiť v ňom k novému životu vo viere, nepremožiteľnej zbraňami, ktoré majú proti nám bezbožníci. Ani Slovensko, pokrstené pred tisícročím, nezahynie. Aj slovenský život má rozmer tisícročí – ako rímske dejiny, dejiny kresťanstva...“

Vďaka ti, večný Rím! Kdekoľvek budeme, večne budeš v nás. V každom pohľade na človeka i na veci tohto sveta bude vyžarovať tvoja láska a naša vernosť. Vernosť tomu, čo dáva podstatu tvoju trvaníu, čo spravilo z nás – bedárov a vyhnančov – rovnocenných dedičov kráľovstva Kristovho. Bol si vykúpením v našom zúfalstve.“

Pre Slovákov – aspoň katolíkov – pápež nie je mocná, je Svätým Otcom, Námestníkom Krista, o ktorého sa mohli vždy oprieť. Áno, Rím, Apoštolská stolica, pápež je najlepším spojencom Slovákov, najlepším spojencom Slovenska, jediným spojencom, ktorý Slovákov

Ako vznikla kniha *Svedok nádeje*?

George Weigel poznal Svätého Otca už dlhšie. Pri jeho návšteve Rima na jar 1995 dostal od neho pozvanie na večeru. „Pri pečenom kurčati a dobrej fľaške vína mi zrazu Svätý Otec povedal: Pamätáš sa na to, že sme hovorili o možnosti napísať môj životopis. Bol by som rád, keby si sa tej úlohy zmocnil ty...“ – spomína Weigel. Myšlienka však vyšla z inej hlavy. Bol to hovorca Vatikánu Navarro-Valls, ktorý o potrebe tejto knihy presvedčil Jána Pavla II.

A tak sa v septembri 1996 v Castel Gandolfo uskutočnilo ich prvé prípravné stretnutie. „Svätý Otec sa ma pri predošlých stretnutiach vždy veľa pýtal a začal tak i toto stretnutie. Nakoniec som mu musel povedať – Svätý Otcé, teraz som tu ja, kto bude klásť otázky...“ Niekoľko stretnutí, hodiny nahrávania, korešpondencia... To všetko však Weigelovi nestačilo.

Chcel vedieť a vidieť viac. A tak pozoruje pápeža pri jeho každodennom živote. Vidí ho v hlboké modlitbe v kaplnke, kde má pred sebou množstvo prosieb o modlitbu z celého sveta, vidí ho pracovať, stretávať ľudí. Vidí ho ako pápeža, vidí ho ako kňaza, vidí ho ako jednoduchého človeka bez reverendy a kolárika. Vidí ho smiať sa i plakať.

Tým najdôležitejším momentom je však povolenie Svätého Otca na prístup do súkromného archívu. Tu sú uložené svedectvá a listy od jeho priateľov z mladosti i z obdobia, keď slúžil ako biskup. Tu sú uložené i listy mocným sveta. Vietnamskému vodcovi Dungovi, list plný podpory pre Gorbačova, ale i doteraz len predpokladaný list Brežnevovi, ktorý má dátum 16. decembra 1980. Bolo to obdobie, keď bola reálna hrozba toho, že Poľsko skončí tak, ako roku 1968 Československo. Svätý Otec tu žiada, aby Brežnev urobil všetko, čo je v jeho silách. Odvolával sa pritom na dokument z Helsínk. Napriek diplomatickému štýlu je to list napísaný s rozhodnosťou a razantnosťou. V knihe je uvedený doslovne. Svätý Otec sa tu nebal použiť prírodné inšpirácie s tou nacistickou roku 1939...“

Tento jeho postoj viedol nakoniec k pokusu o jeho elimináciu rukou najatého vraha? Na túto odpoveď si však budeme musieť na výslovné želanie samotného pápeža ešte počkať.

Jeho osobnosť je mimoriadne výrazná i pri organizovaní návštevy na Kube. Tu sa stal jeho pravou rukou hlavne hovorca a diplomat v jednej osobe – Navarro-Valls. Pokusy o návštevu a rozhovory napredovali už niekoľko rokov. Tri mesiace pred plánovanou návštevou sa však nedosiahlo takmer žiadnych pokrokov. Bolo to v októbri 1997. Práve v tom mesiaci navštívil Valls Kubu. Bol vyzvaný, aby Castra oslovil „veliteľ“, no on odmietol s odôvodnením, že prišiel na návštevu prezidenta republiky. Bol to jasný signál toho, že Vatikán nemieni hrať s ideologickou kartou. Keď ho o 19.45 Castro prijal, okamžite mu položil otázku: „Ako sa má pápež? Rozprávajte mi o ňom.“ Navarro-Valls okamžite odpovedal: „Pán prezident, závidím vám!“ „Prečo?“ – znela Castrova prekvapená otázka. „Pretože sa za vás pápež modlí každý deň. Modlí sa za vás, aby muž vášho formátu mohol objaviť cestu k Pánovi...“ A Castro zostal pohrúžený do ticha. Keď sa začalo hovoriť o samotnej ceste pápeža, Valls dal jasne na javo, že nie je možné viac ustupovať. „Pán prezident, Svätý Otec príde na Kubu 21. januára. Už o tom nebudeme hovoriť ako o možnosti, ale ako o fakte. Je v záujme Kuby, aby návšteva vyznela ako veľký úspech. Kuba musí prevkapiť svet!“ Castro bol tak prtláčený k múru a musel naraz pripustiť všetko to, o čo sa diplomati snažili celé roky: Vyhlásiť Vianoce 1997 ako štátny sviatok /to sa nestalo od revolúcie/, šesťhodinové voľno všetkým robotníkom v deň pápežovej návštevy, poskytnutie víz novinárom a emigrantom, vysielanie štátnej televízie z návštevy... Na koniec návštevy Castro povedal: „Kubánska revolúcia nebola nikdy antiklerikálna. Nenájdete tu ani kvapku krvi niektorého z kňazov...“ A Valls dodáva: „Bola to osobnosť Castra, ktorý sa zrazu javil úplne iný“.

Toto sú teda predpoklady ku tomu, aby tento nový a autentický životopis pápeža bol iný, ako tie predošlé. Pápež vykreslený ako pastier. Ako ten, ktorý dá hlas tomu, kto ho nemá. Nie manager, politik, psychológ, ale v prvom rade pastier. Ako sa on sám nazval v roku 1995 pri návšteve OSN: „Svedok nádeje.“ Alebo ako o ňom povedal jeho priateľ André Frossard: „Toto je pápež, ktorý neprichádza z Poľska, ale z Galileje. Je ako Peter!“

TK KBS/ -jk-

Homília kardinála Jozefa Tomka, ktorú predniesol 7. apríla 2005 na sv. omši obeťovanej za Jána Pavla II. v Pápežskom Slovenskom ústave Sv. Cyrila a Metoda v Ríme v predvečer pápežovho pohrebu. Zúčastnil sa jej prezident republiky Ivan Gašparovič a predseda Národnej rady Pavol Hrušovský so svojimi sprievodmi.

V sobotu druhého apríla celým svetom bleskovo preletela správa, že večer o 21. hodine 37. minúte zomrel Ján Pavol II. Na preplnenom námestí nespočetný zástup práve dokončil modlitby spevom starého mariánskeho hymnu „Salve Regina“ – „Raduj sa, nebies Kráľovná“. Talianska televízia dala túto správu iba dve-tri minúty po smrti. Asi o pätnásť minút nato som už bol pri lôžku pápeža, ktorý ešte ležal s rukami voľne položenými vedľa tela a s tvárou, ktorá vyžarovala pokoj, ba po smrti bola ešte belšia ako za života. Neveľa osôb, ktoré boli pri zomieraní, už opúšťali so slzami v očiach spálňu, aby uvoľnili miesto pre prípravu tela na prenesenie najprv do súkromnej kaplnky a potom do veľkej Klementovej sály. Dovolili mi nakrátko ostať v modlitbe a myšlienkach pred veľikánom našich dejín, ktorý tu ležal ako každý iný človek, s vyrovnaným výrazom na tvári. Dookola panovalo posvätné ticho a slávnostná atmosféra veľkých momentov. Mojou myšľou prebehlo ako v rýchlom filme niekoľko osobných aj nadosobných myšlienok. Prírodný náraz smútku, ktorý som zažil len deň pred smrťou, keď som mohol vidieť trpiaceho Sv. Otca počas jeho krátkeho spánku, sa už očakávaním predvídaného konca trochu stlmil. Bol som schopný vnímať historickú veľkosť človeka i chvíľ, ktoré sme prežívali. Cítil som sa ako pri smrti vlastného otca.

Pritom však sa ma zmocnil pokoj, ktorý vyžaroval z tej mŕtvej tváre. Moja modlitba sa skončila tak, že som s veľkou úctou pobožkal ruku. Ešte som akoby pocítil jeho ruky, keď mi 15. septembra 1979 ich vloženie udelil biskupské sviatenie. Tak sa vytvoril medzi nami osobný vzťah, ktorý prevyšuje ľudské, aj príbuzenské vzťahy. Tým bozkom na jeho sinavú ruku som chcel zároveň vyjadriť všetku vďaku, ktorú mu celé Slovensko ako aj Slováci v zahraničí dlhujú za jeho mimoriadnu lásku k nám.

Keď som v týchto dňoch pozoroval neprehľadné zástupy, ktoré sa pod mojimi oknami vo dne i v noci trpezlivo pohybovali, aby v bazilike sv. Petra vzdali úctu a prejaviли lásku k mŕtveму pápežovi, uvedomil som si, že Ján Pavol II. bol naozaj akoby otcom nielen mládeže, ktorá ho nesmierne miluje, nielen miliardy a sto miliónov katolíkov, ale aj mnohých iných kresťanov, ba aj Židov, mohamedánov, hinduistov, síkov, ľudí z rôznych rás, národov, mladých i starých, najmä chudobných a trpiacich, ale i bohatých, mocných tohto sveta i jednoduchých ľudí. Prejavujú úctu, obdivu, chvály a preto aj úprimného smútku práve zo všetkých strán. Televízie celého sveta sú na každom kroku a mnohé venujú dlhé hodiny mŕtveму veľikánovi. Vonkajšie pohľady z čisto civilného a nenáboženského postoja sa prehlbujú a znovu si kladú otázku, ako mohol chorý stavec a teraz už dokonca

KARDINÁL JOZEF TOMKO

Odišiel posol Lásky

mŕtvy pápež natoľko získať srdcia mládeže celého sveta, ako mohol práve svojim utrpením odkryť celému ľudstvu nový pohľad na tajomstvo bolesti, ako mohol bez hlasu oslovit' zástupy viac ako predošlou výrečnosťou.

O Jánovi Pavlovi II. vyšli už mnohé knihy, ba aj filmy, ktoré sa snažia aspoň čiastočne zachytiť hlavné črty jeho gigantickéj a mnohorakej osobnosti. My sa musíme pochopiteľne sústrediť na jeho vzťah k Slovensku, ale zároveň si uvedomiť, čo sme mu dlžní a čo nám zanecháva ako posolstvo a dedičstvo, ktoré nám treba vážne a do hĺbky zachytiť, analyzovať a uplatniť.

Za čo teda má Slovensko ďakovať Jánovi Pánovi II.? Jednoducho za túto lásku k malému Slovensku. On sa ňou netajil. Pri tretej návšteve už na letisku v Bratislave jeho prvé slová boli: „Ďakujem Pánovi, že mi doprial už po tretí raz vstúpiť na milovanú slovenskú zem. Prichádzam ako pútnik evanjelia, prinášajúc všetkým pozdrav pokoja a nádeje.“ Tú zem po prvý raz pobožkal 22. apríla 1990 na mokrom trávniku vajnorského letiska, keď vystúpil z vrtníka, potom znovu už ako zem Slovenskej republiky roku 1995. S tou istou láskou, s akou sa pozeral na Slovensko z tatranských štítov; s akou sledoval ako krakovský arcibiskup náboženský útlak a vysviacal našich

tajne študujúcich kňazov. S láskou, ktorú nám za neslobody prejavil, keď navštívil najprv ako kardinál spolu s veľkým poľským primasom Wyszyńským a neskôr ako pápež Ústav sv. Cyrila a Metoda v Ríme; s akou už roku 1979 chcel osobne vysviatiť za biskupa Slováka; s akou menoval, len čo to mohol slobodne urobiť, sídelných i sväticiach biskupov, ba aj druhého slovenského kardinála. Nezabúdame ani na jeho druhú návštevu, na zasvätenie Slovenska Sedembolestnej Patrónke v Šaštíne, na stretnutie s mládežou v Nitre, na svätorečenie košických mučeníkov, na gréckokatolícke večery v Prešove, na mariánsku horu v Levoči, ktorú plne obsadili pútnici a potom na krátky odpočinok v Tatrách. A nezabúdame ani na blahorečenie biskupa Pavla Gojdiča a Otca Dominika Trčku v Ríme.

Ale vráťme sa ešte k poslednej ceste, v septembri 2003, ktorou Ján Pavol II. chcel doplniť návštevu v diecézach, ktoré predtým nenavštívil, a to trnavskú katedrálu, kde si v podvečer prvého dňa, 11. septembra, uctil ako „najväčnejší hosť v histórii Trnavy“ obraz Matky Božej, potom v piatok Banskú Bystricu, v sobotu Rožňavu a v nedeľu na sviatok Povýšenia sv. Križa Bratislavu, kde vyhlásil za blahoslavených prvú slovenskú ženu sestru Zdenku Ceciliu Schelingovú a biskupa Vasil'a Hopka. Tieto a mnohé iné prejavy vzácnnej pozornosti Sv. Otca svedčia o jeho láske k Slovensku, o láske, ktorá sa prejavila nielen slovami, ale aj obetavým mlčaním, prípadne aj bolestným úsmevom a dobrotivým pohľadom na jasajúce zástupy. Takého sme ho videli najmä keď v Petržalke sedel pod výrazným krížom, ktorý sa týčil za oltárom. Jeho návšteva bola ako Boží úsmev, ako lúč svetla cez chmáry dosť nepokojných časov.

Odkaz Jána Pavla II. a naša odpoveď.

Po prilete na poslednú návštevu Slovenska sa hneď na letisku ukázal ako otec, ktorý rozumie človeku žijúcemu na Slovensku. Potvrdil, že pozná a vie, čo práve najviac potrebujeme. Nie náhodou nám zaželal, aby nám všetkým Boh dal dar pokoja, prosperity a úprimnej jednoty v bratskom duchu a vo vzájomnom

porozumení. Bolo to želanie, ktoré mohlo vliat' nádej a odvahu v ťažkostiach. Kto však vtedy dokázal pochopiť jeho hlboký zmysel pre náš každodenný život? Jednota a vzájomné porozumenie vylučujú nevraživosť, osočovanie a nenávisť. Ján Pavol II. to nie len vedel, ale to predovšetkým žil. Dokázal to aj počas svojej návštevy na Slovensku, že je otvorený pre dialóg a hľadanie spoločného dobra s každým.

Pojem slobody, ktorý často vyzdvihoval, nemožno pochopiť bez výziev k zodpovednosti. Dnes je nevyhnutné učiť sa slobode. Zodpovedná sloboda, ktorú nám natoľko kládol na srdce najmä v Banskej Bystrici, nie je svojvoľná ani sebecké uplatnenie vlastných hospodárskych, politických, sociálnych a osobných záujmov na úkor alebo dokonca s potlačením iných. Preto počas svojej návštevy Slovenska hovoril o potrebe vytvárať nové pracovné príležitosti pre mladých, o vysokej nezamestnanosti a o rizikách spojených s únikom inteligencie do zahraničia.

V bratislavskej Petržalke Svätý Otec vyzdvihoval na oltár dvoch svedkov neochvejnej viery a vernosti Evanjeliu. Potvrdil tak, že dejiny tejto zeme sa vo veľkej miere javia ako dejiny vernosti Kristovi a jeho Cirkvi. Ide o priame pokračovanie cyrilometodskej tradície a jej prínosu v našich dejinách. A to práve v čase, keď sa znova začínajú objavovať hlasy, ktoré by chceli zatlačiť vieru do sakristie a vylúčiť ju z každého spoločenského diania, ba dokonca vymazať ju z našej histórie. Vylúčiť Krista z našich dejín by však znamenalo poprieť naše dejiny.

Lenže dejiny tvoríme aj my. Podľa toho, ako žijeme, ako myslíme a ako konáme, určujeme beh dejín. Sme za ne teda zodpovední. A práve preto nám Svätý Otec pri poslednej návšteve pripomenul, aby sme v našich životoch dali priestor Bohu. Iba v tomto vnútorne živom dialógu, ktorým je osobná modlitba, môžeme pochopiť, kto je človek, kým je ľudstvo, kto som ja, odkiaľ pochádzam, kam smerujem a aké je moje miesto v dejinách. Z tohto pohľadu bude pre nás každý človek mimoriadne dôležitý. Naša spoločnosť nemôže byť postavená iba na kritériách výkonu a prospechu,

nemôže zanedbávať tých slabších. Práve utrpenie a jeho hrdinské prežívanie v osobe Jána Pavla II. je živým svedectvom toho, že v Božích očiach má každý človek nekonečnú hodnotu. Aj starý, chorý a nevládny je pre spoločnosť hodnotou, s ktorou treba počítať. To však môžeme pochopiť iba s pohľadom viery. Iba z perspektívy večného života môžeme prijať, že utrpenie, ktoré sme síce nehládali, ale ono prišlo, môže mať spásnosnú hodnotu. K tomu je však potrebné spoznávať evanjelium a snažiť sa o jeho prežívanie.

A práve preto nám v Petržalke zanechal Petrov nástupca tento silný odkaz: nikdy sa nehanbi za evanjeliu! Kiež by tieto jeho slová nezostali iba v archívoch a knihách, ktoré nám budú jeho návštevu a osobu pripomínať. Ak chceme pochopiť, čo Ján Pavol II. pre svet znamenal a odkiaľ čerpal nádej a odvahu meniť svet a životy toľkých ľudí, nevystačíme iba s bežnými kritériami hodnotenia. Osobnosť pápeža, ktorého už teraz médiá označujú za Jána Pavla Veľkého, by bez jeho osobného vzťahu k Bohu zostala iba nezodpovedaným otáznikom. Ale my vieme, že všetko jeho konanie pramenilo z hlbokéj osobnej modlitby a oddanosti Bohu. On bol skutočným mystikom, čo však neznamená byť odtrhnutým od starostí a radostí každodenného života. Dôkazom toho sú svedectvá ľudí, ktorí po stretnutiach a rozhovoroch s ním hovorili o tajomnej sile, ktorá z neho vychádzala. Tá práve pramenila z Božej milosti, ktorou bol naplnený.

Dnes vidíme zástupy ľudí, ktorí neváhajú mnoho hodín stáť trpezlivo v rade, vo dne, v noci, len aby ho ešte na okamih zazreli a mohli mu niečo osobné zveriť. Bol to pápež Ján Pavol II., ktorý precestoval takmer celý svet. Dnes celý svet prichádza za ním. Som veľmi rád, že medzi toľkými predstaviteľmi štátov sveta je na najvyššej úrovni zastúpené aj Slovensko. Tu v Ríme je mnoho pútnikov zo Slovenska, ale aj tí, ktorí sa nemohli prísť osobne rozlúčiť, sú spojení v modlitbe. Viem o tom prostredníctvom televíznych staníc i nebyvalého záujmu novinárov. Niečo také Slovensko ba ani svet ešte vo svojich dejinách nezažili.

Jedným zo symbolických aktov po pápežovej smrti je aj rozlomenie jeho pečate. Jeho pozemská púť sa skončila. Avšak jeho pečať duchovného posolstva a osobného príkladu zostane v nás všetkých hlboko vtačená. Je to však zároveň

PROSÍME • ŽIADAME • VYZÝVAME
za seba aj vo vašom mene:

**neprestávajúce v úsilí o finančnú podporu
nášho a vášho časopisu**

KULTÚRA,

jediného dvojtýždenníka
závislého od etiky.

Posielajte svoje dary
poštovou poukážkou typu U,
alebo bankovým prevodom
na účet nášho vydavateľa v Slovenskej sporiteľni,
**č. ú. 170427664, (kód banky 0900,
názov účtu Factum bonum),**
prípadne na adresu uvedenú v tiráži.

Prispejte na svoju prítomnosť
a budúcnosť!

Tvár Svätého Otca Jána Pavla II. je dôverne známa každému. Za ostatné dve desaťročia žiaden iný človek nebol tak stredobodom záujmu médií ako Ján Pavol II. Každá aj tá najlukratívnejšia správa ustúpila do úzadia, ak išlo o pohľad na Vatikán spojený s týmto pápežom. Tak ako si po návšteve amerického a ruského prezidenta v Bratislave t. r., niektorí naši žurnalisti povzdychli, že počas summitu sa Bratislava stala síce stredobodom sveta, avšak svojich päťnásť minút slávy sme si ani nestihli poriadne vychutnať. „Lebo čo je svetská sláva oproti večnosti Ríma? Už večer prekryla všetko správa o zlom zdravotnom stave pápeža. Spravodajské stanice CNN, BBC Erurnews prinášali iba zábery na kliniku, kde opäť leží hlava katolíckej cirkvi“ – písal v tomto duchu jeden z čítaných týždenníkov. Že to nebola len ojedinelá záležitosť, netreba dokazovať.

Karol Wojtyła, zvolený ako krakovský arcibiskup - 16. októbra 1978 a 22. októbra - s mladickým elánom nastúpil službu najvyššieho pastiera Cirkvi šíriť okolo seba celé roky priamo elektrizujúci optimizmus. Cez tohorodné pôstne obdobie a veľkonočné sviatky sa síce objavil na verejnosti, pre neho s typickým úsmevom, čo však nemohlo zakryť utrpenie, ktoré Svätý Otec prežíva. Mnohí vidiac ho v takomto položení za nehanbili za slzy. Áno: tá archa úradu, staroba a nemoc, ale aj následky atentátu z mája 1981 jeho telesnú schránku viditeľne poznačili. J. Heiner Tüch v teologickom časopise *Communio* už r. 2002 ho nazval v tejto súvislosti *ikonou slabosti*.

Tento stav pápeža vyvoláva najmä u senzitivných novinárov, pozerajúc na neho ako človeka - formátu politika, ktorý musí podávať výkon, otázku, či sa pápež nemá vzdať úradu, či by sa to zďa dokonca nemalo aj v Cirkvi nemalo právne „ošetrit“, nakoľko s touto možnosťou sa v kánonickom práve explicitne nepočíta.

Dejiny pápežstva hovoria doteraz len o jednom pápežovi, ktorý sa dobrovoľne vzdal. Celestín V., ktorý bol ako pustovník svätého života 29. augusta 1294 bol kardinálmi vyvolený do tohto úradu, hoci sa o tento úrad v súvislosti so svojou osobou nazaujímal a spokojne žil svoj život emeritu vzdialený od starostí tohto sveta. Tento životný štýl preniesol aj do pápežského paláca, čo však nebolo možné, a usúdiť, že táto služba je pre neho príliš ťažkým bremenom, sa po piatich mesiacoch podakoval. Žil naďalej v ústraní v paláci Fumone do svojej smrti (+ 19. mája 1296) – a umožnil takto nastúpiť po ňom predčasne kardinálovi Caetanovi - Bonifácovi VIII. pápežovi silnej ruky. Tento prípad zaznačuje Dante Alighieri v povestnej *Divina Commedia* so samopašnou antipáciou Posledného súdu: šedivého Celestína, „ktorý sa zbabelo vzdal veľkej a vznešenej úlohy“, odsúdil do pekla; aj napriek tomu, že Klement V. r. 1313 tohoto asketického a anjelského pápeža (*papa angelicus*) vyzdvihol k úcte oltára.

Je známe, že Svätý Otec sa vždy bránil pred tým, aby Petrovu službu chápal funkcionálne. V žiadnom prípade sa nepokladal za šéfa, či makro-zástupcu, alebo špičkového funkcionára veľkej náboženskej inštitúcie, ktorá má dnes viac ako miliardu členov. Bol hlboko presvedčený, že bol osobne povelaný do úradu najvyššieho úradu Cirkvi svojím zvolením. Ako Petrov nástupca a zástupca Kristov, ktorý 2000 rokov už existujúcu Cirkev nielen reprezentoval, priťažké bremeno úradu niesol s pohľadom na kríž. Opätovne pripomínal, že jeho nehuhy sú nič v porovnaní s tým, čo vytrpel Kristus, ktorý z kríža nezostúpil. Vyjadril to veľmi jasne aj v ostatnom liste kňazom na Zelený štvrtok, kde o kňazskej službe hovorí ako o tajomstve spočívajúcom v utrpení. Iste nemohol tu nemyslieť aj na utrpenie vlastné.

Veľmi silno tajomstvo utrpenia i zmysel svojho života naznačil v *Liste starým ľu-*

VILIAM JUDÁK

Sila slabosti

dom, ktorý možno čítať akoby na spôsob jeho testamentárneho odkazu: „Je to pekné, stravovať sa ako svieca až do konca za vec Božieho kráľovstva. Popritom pociťujem veľký pokoj, ak myslím na okamih, v ktorom Pán ma povoláva k sebe: Zo života do života! Preto mi často, bez náznaku akéhokoľvek smútku, prichádza na pery modlitba, ktorú sa kňaz modlieva po slávení Eucharistie: „In hora mortis meae voca me, et iube me venire ad te“ – v *hodine smrti povolaj ma a káž mi prísť k tebe*. Až do tejto hodiny chce Ján Pavol II. svedčiť a aj svedčil o veľkosti toho, od ktorého dúfal dostať dar nesmrteľného života.

Telesné slabosti sťažovali pápežovi poslanie nezabúdať na nedotknuteľnú dôstojnosť človeka a na jeho podobnosť Bohu, ale nerobili ho nemožným. Telesný obraz k zemi nahnúť muža v bielej reverende, ktorý sa svojmu úradu neodvratne upísal, si rázi vyzývavo cestu cez kult mladosti a tela v štýle „live“ a reklamy. Západným spoločnostiam, ktoré nevyhnutnosť staroby a smrti radi zatlačujú a umieranie častejšie a častejšie „odbovujú“ v anonymných inštitúciách, nastavuje starnúci pápež pohodu narúšajúce zrkadlo. On, ktorý začínal v plnej sile, vystupoval aj v slabosti v médiách a dosvedčoval, že k ľudskej existencii patria choroba, bolesť a – nakoniec – na človeka sa tlačiacie stretnutie so smrťou.

Osobná integrita, jeho duchovný životný štýl, neúnavná aktivita za sociálnu spravodlivosť, pokoj a ľudské práva, to prinieslo Jánovi Pavlovi II. aj v necirkevných kruhoch vysoké uznanie. To v časoch, kedy fungujúce elity v politike a hospodárstve rapídne na hodnovernosti strácajú, nie je málo.

Pápež – ako námestník Petrov – pokladal sa za svedka nádeje, ktorá patrí všetkým a podáva sa ďalej všetkým (porov. 1 Petr 3, 15) Zmyslom jeho mnohých apoštolských ciest bolo túto nádej v rozličných kontextoch dosvedčovať a tak v miestnych cirkvách vieru posilňovať. „Evanjelizovať“ znamená vykonávať prácu pastiera, povedal ešte v stredoveku sv. Bernard z Clairvaux. V tomto misionárskom nasadení, ktoré sprevádza „geografia modlitby“, bol Ján Pavol II. celkom podobný nadšeniu apoštola národov, Pavla. Nebolo ani jemu ťažko posolstvo viery prostosrdčne zvestovať na *moderných areopágoch* – na fórach politiky, vedy a kultúry a projekt novej evanjelizácie, ako sa len dalo, posúvať dopredu. Pritom – užívajúc klasické komunikačné médiá – takmer virtuózne využíval nové médiá ako prostriedok, ktorým sa viera dostáva ďalej.

Svoje neustále cestovanie komentoval takto: „Mnohí hovoria, že pápež cestuje veľa a v krátkych odstupoch. Myslí, že títo ľudia, hovoriaci ľudsky, majú pravdu. Ale je Prozreteľnosť, ktorá nás vedie, a niekedy je nám blízka vec vykonať *per excessum*“.

Rímsky veľkňaz je - ako všetci veriaci - podriadený Božiemu Slovu, katolíckej viere a je garantom poslušnosti Cirkvi, teda v tomto zmysle je *servus servorum*. Nerozhoduje podľa vlastnej ľubovôle, ale dáva hlas vóli Pána, ktorý sa prihovára človeku v Písme žitom a interpretovanom Tradíciou. Nástupca Petra je skala, ktorá proti ľubovôli a konformizmu, garantuje prísnu vernosť Božiemu slovu: z toho vyplýva aj svedecký charakter jeho primátu, ktorý obsahuje osobné svedectvo poslušnosti krížu. Preto pápež pri rôznych príležitostiach nehovoril len príjemné reči štekliace uši dnešného človeka. Dotýkal sa všetkých problémov. V prvom rade „chránil“ Božiu pozíciu, nezabúdajúc na dôstojnosť človeka. Tak napríklad r. 1980 v Brazílii povedal: „Práva človeka sú iba tam, kde sa rešpektuje Boží

zákon. Ak chceme kompromis, pričom zabudneme na Boží zákon, alebo ho zatlačíme na okraj, tento kompromis bude iluzórny, nedostatočný, nestály.“ V podobnom duchu prehovoril aj v Mníchove (1987): „Dnes sa veľa hovorí o zákone človeka, nehovorí sa však o Božom zákone. Oba tieto zákony sú medzi sebou úzko spojené. Tam kde nie je rešpektovaný Boh a jeho zákony, človek nie je schopný zaručiť, aby sa rešpektovali zákony človeka. Treba dať Bohu, čo je Božie. Iba týmto spôsobom možno dať človeku to, čo je ľudské.“ A pri inej príležitosti pripomenul: „Ak vkladáme nádej iba do človeka, všetky práva človeka zostanú jedine v moci človeka; budú beztretné podliehať násilniu a výnimkám v závislosti od politických udalostí.“ Cirkev nepopulárne nemlčala jeho ústami ani pri schvaľovaní liberálnej Charty základných ľudských práv v Európskom parlamente, či pri rozprave o príprave Európskej ústavy, alebo iných kľúčových záležitostiach.

Často vzniká dojem, akoby niektorí komentátori chceli „rozpolit“ pápeža tak, že oproti „dobrému“ pápežovi, ktorý bojuje za ľudské práva, postaví „vyrušujúceho“ pápeža, ktorý bránil učenie Katolíckej cirkvi. Ale táto „rozpolitná“ osobnosť je hrubý nesprávny výklad človeka, ktorý podľa posudku priateľov ako aj kritikov je pozoruhodnou integrovanou osobnosťou.

V tomto duchu americký teológ publicista George Weigel, autor aj u nás vydané trilógie o Svätom Otcovi, ktorý napísal pre nemecké vydanie svojej pápežskej biografie vlastný predslov, v ňom vyjadruje o. i. aj vzťah Nemcov k Jánovi Pavlovi II., ktorý „nie je vždy bez napätia.“

Vzhľadom na túto dojemnú skutočnosť je o to väčším otáznikom, že pontifikát Jána Pavla II. – ktorý vytváral bezpríkladný morálny vplyv vo svetovom dani a súčasne vyzval Cirkev na nové porozumenie svojej podstaty a poslania, sa tak kriticky posudzoval v Nemecku, ba vo všetkých nemecky hovoriacich krajinách?!

Zvyčajne vysvetlenie znelo, že tento pontifikát odzrkadľuje „predmoderný“ duchovný postoj, ktorý sa už ku dnešnému svetu nehodí. Iste je nevhodne označovať muža za „predmoderného“, ktorý sa počítal v rokoch bezprostredne pred a po Druhom vatikánskom koncile k duchovne najaktívnejším biskupom Európy; ktorý vedome hľadal myšlienkovú výmenu s filozofmi, teológmi, historikmi, prírodovedcami a umelcami celkom rôznych duchovných smerov; ktorý ako dušpastier a vedec prezentoval hlboké ľudské spolicenie pre tých, ktorých zachytila moderná kríza vo viere; ktorý je znalcom súčasnej filozofickej literatúry.

Okrem toho si treba všimnúť aktivity jeho pontifikátu: Bol by napísal nejaký pápež s „predmoderným“ duchovným pohľadom prvú pápežskú encykliku ku kresťanskej antropológii a tým urobil obnovenie kresťanského humanizmu k vedúcemu motívu a programu svojho pontifikátu? Sotvaže! Bol by „predmod-

erný“ pápež bránil pred rôznymi fórami, nevynímajúc fóra najvyššieho rangu, univerzálnu platnosť ľudských práv a Katolícku cirkev pretvoril na inštitúciu, ktorá snáď viac ako hociktorá iná na svete podporuje demokratický program? Sotvaže! Bol by „predmoderný“ pápež prízvukoval v encyklike o nutnosti kresťanskej misie, že „Cirkev navrhuje, nič nevnučuje“? Bol by pápež, ktorý duchovne žije v „predmoderne“, dal Cirkvi empiristicko-senzibilný učiteľský úrad, ktorý neukazuje najmenšiu stopu o túžbe po svete Anciene régime? Bol by napísal „predmoderný“ pápež medzinárodný bestseller, v ktorom označuje otvorene „obrat filozofie k subjektu“ ako neobratiteľný, alebo analyzoval v jednej encyklike dômyselné položenie, v ktorom sa nachádza ľudský rozum tri stáročia po onom historickom „obrate“? To všetko je veľmi nepravdepodobné.

Nepravdepodobné je aj to, že by „predmoderný“ pápež navštívil synagogy v Ríme a v Damašku, že pozval dvakrát zástupcov svetových náboženstiev na modlitebné stretnutie do Assisi a presadil plné diplomatické vzťahy medzi Svätou Stolicou a štátom Izrael. „Predmoderný“ pápež by nebol na tom trval, aby sa Katolícka cirkev zaoberala prípadom Galileia a z toho vyplývajúcimi konzekvenciami pre dialóg medzi Cirkvou a prírodnými vedami. „Predmoderný“ pápež by nebol zaviedol v pápežskej letnej rezidencii Castel Gandolfo semináre, ku ktorým boli pozvaní agnostickí a ateistickí filozofi, historici a prírodní vedci. „Predmoderný“ pápež by celkom určite nebol označil lásku v manželstve ako symbol pre vnútorný život Trojjediného Boha...

To všetko vyvoláva nutnosť postarať sa o vysvetlenie, prečo sa posudzoval pontifikát Jána Pavla II. v nemecky hovoriacich krajinách (a dodajme, že aj inde) tak kriticky. Fakty sa jednoznačne nehodia ku konvenčnému obrazu „predmoderného“ pápeža, ktorého mentalita a učenie ostro kontrastujú modernému uvedomeniu. Takto a podobne sa zamýšľa George Weigel a dodáva: „Aby som pozval k čítaniu tohto prehodnotenia o živote a myslení pápeža Jána Pavla II., chcel by som predkladať iné vysvetlenie tejto veci. Vo viac ako dvoch desaťročiach nenavrhol pápež Ján Pavol II. žiaden návrat k „predmodernému“ svetu. Ale navrhuje úplne moderný alternatívny výklad moderny. Myslenie a učenie Jána Pavla II. sú výzvovou pozeráť na moderný svet, jeho triumfy a boje cez iné a snáď silnejšie okuliare.“

Naozaj, zoberme si len tvrdošíjné tvrdenie, že Cirkev pravdu evanjelia v dejinách metódami netolerancie a násilia od základu dezavovala. Ján Pavol túto výhradu zobral vážne a v Jubilejnom roku 2000 verejne vyznal vinu nad chybami Cirkvi v minulosti. „Je správne, aby Cirkev, zatiaľ čo sa druhé tisícročie chýli ku koncu, s jasnejším vedomím vzala na seba hriech svojich synov so zreteľom na všetky situácie v priebehu dejín, keď sa vzdialili od Kristovho ducha a jeho evanjelia, a namiesto

svedectva života, inšpirovaného hodnotami viery, poskytovali svetu pohľad na spôsoby myslenia a konania, ktoré boli skutočnými formami protisvedectva a pohoršenia“ – hovorí pápež, a tiež: a „Radosť z odpustenia musí vyplývať vždy z uznania vlastnej viny.“ Podľa mienky mnohých, by sme mohli pri pohľade na niektoré udalosti hovoriť o vzájomnom odpustení vtedy, ak boli vinné obe strany. Duch evanjelia však hovorí, že nemá sa čakať, až na okamih, keď druhá strana urobí ten istý akt prosby o odpustenie. Byť opravdivo kresťanský si žiada, aby sme my sami podali svedectvo lásky, a toto svedectvo nesmie *per definitionem* očakávať rovnaký akt z druhej strany: odpustenie je dokonale len vtedy, ak sa to nevyžaduje, preto toto gesto odpustenia nebol nijaký strojený akt.

Nemožno poprieť, že pontifex z Poľska zasiahol aj do politickej sféry. Práve pre svoje presvedčenie o Bohu, Kristovi, kultúre a dejinách mohol pápež dokázateľne urýchlíť pád komunizmu, aj keď proti „po zuby ozbrojenému systému“ nemal naporúdzí nič iné iba slová a symbolické gestá, samozrejme nevynímajúc silu viery v Božiu prozreteľnosť, o ktorej Svätý Otec nepochyboval ani v tomto prípade. Proti známej výsmešnej výzve Stalina: „Koľko divízií má pápež?“ – sa postavil muž proti výzve, ktorá spoznala a rozumela moci pravdy v dejinách.

„Čo sa vo Východnej Európe v posledných rokoch udialo“ – píše 1992 prezident a tajomník komunistckej strany ZSSR M. Gorbačov – „nebolo možné bez tohto pápeža, bez veľkej – aj politickej roly, ktorú vo svetovom dani zohral Ján Pavol II. To je moje presvedčenie o dôležitosti, akú mal v tých rokoch a ako konal pápež Ján Pavol II. ... Stojíme pred mimoriadnou osobnosťou. Nerád by som prehánal. Ale mám zvláštny pocit, akoby z toho muža vychádzala energia, vďaka ktorej človek oproti nemu pociťuje hlboký pocit dôvery.“

Svätý Otec proti ateistickej štátnej ideológii vždy pripomínal slobodu svedomia, viery a kultúry. Systém, ktorý existenciu skrcaje na materiálnu skutočnosť, znásilňuje človeka. Protest proti štruktúrálnej nespravodlivosti je síce nanajvýš oprávnený, ale komunizmus presvedčil, „že medicína bola nebezpečnejšia ako nemoc sama“. Avšak treba si všimnúť, že ostro profilovaný antikomunista na Petrovej katedre sotva menej kritizoval aj bezuzdný kapitalizmus na Západe. Z mnohých aktivít spomeňme napr. zorganizovanie stretnutia vo Vatikáne (r. 2000) na tému *Od odpustenia dlhov po redukciu chudoby*. Zúčastnili sa ho odborníci z viac ako dvadsiatich veľmi zadĺžených krajín, ako aj predstavitelia katolíckych organizácií zapojených do oblastí rozvoja. Svätý Otec pri tejto príležitosti zverejnil posolstvo, v ktorom naliehalo, ako to urobil už veľakrát, prosí o zohľadnenie ťažkej situácie zadĺžených krajín a jej obyvateľov. Okrem iného sa v posolstve píše: „Sme len správcami bohatstva stvorenia. Náš stále viac globalizovaný svet si vyžaduje aj zodpovedajúci rast solidarity. Odpustenie dlhov je súčasťou širších snáh o dosiahnutie zmenených vzťahov medzi národmi a nastolenie pravého zmyslu pre solidaritu a delenie sa medzi všetkými Božimi deťmi, medzi všetkými ľuďmi. Napriek veľkému

Pontifikát Jána Pavla II. sa začal, keď som mala dva roky. Preto patrí k tým, ktorí odjakživa stotožňovali abstraktné slovo či funkciu „pápež“ s konkrétnym, usmievajúcim sa a sympatickým Poliakov a Slovanom Karlom Wojtyłom.

Prvýkrát som ho videla na farebnej litografii, ktorú doniesla starej mame teta z Talianska. Presne takého – vyžarujúceho energiu a nádej – si ho zapamätám, napriek posledným piatim rokum jeho života, keď ho trápila choroba. Paradoxne aj tá mu pomohla k osobnému rozvoju a duchovnému hrdinstvu: ukázal, ako možno úžasne žiť, aj keď telo neposlúcha.

Zostalo po ňom prázdno. Vieme síce, že o mesiac možno aj skôr, budeme mať novú viditeľnú hlavu Cirkvi, ale odchod tohto pápeža je príliš bolestný. Bol to pápež, ktorý svojou charizmou dokázal veľké veci, bol to pápež, ktori mladým povedal: „vy ste soľou zeme“, ktorý sa stal jed-

ným z nás. Pomenovanie „Svätý Otec“ alebo jednoducho „Otec“ mu sadlo viac.

Smútim, ako keď odíde blízky, drahý človek. Zároveň som však Bohu vďaka za túto úžasnú, charizmatickú osobnosť. Preto som na jeho pamiatku zapálila v okne sviečku.

STANISLAVA MOYŠOVÁ

Môj Ján Pavol II.

Posmrtní Pavla VI. bol za pápeža zvolený 66-ročný benátsky patriarcha Albino Luciani. Jeho pontifikát bol jeden z najkratších: trval iba 33 dní (takže rok 1978 prešiel do cirkevných dejín ako „rok troch pápežov“). Otrás z náhlejšej smrti tohto „usmievajúceho sa pápeža“ nasledovalo prekvapenie storočia: po 456 rokoch bol za pápeža zvolený ne-Talian, krakovský arcibiskup Karol Wojtyła, ktorý z úcty k svojmu predchodcovi si vybral meno Ján Pavol II. Nový pápež bol človekom mnohých talentov: športovec, filozof, básnik, herec a intelektuál, ktorý vedel plyne konverzovať v niekoľkých jazykoch. Mal za sebou pozoruhodné pastoračné výsledky a cenné skúsenosti z priamej konfrontácie s komunizmom.

Čakali ho veľmi náročné úlohy, pretože posledné roky pontifikátu Pavla VI. boli obdobím vážnej vnútornej krízy. Jedna časť kresťanstva trpela pod komunizmom, zatiaľ čo o Katolíckej cirkvi v slobodnom svete napísal britský historik Paul Johnson, že bola „vykofajená“. V Európe a v Amerike došlo k uvoľneniu a niekde k úplnému zrúteniu cirkevnej disciplíny. Kňazi masovo opúšťali svoje povolanie a ženili sa. Mníšky odchádzali z kláštorov a stávali sa z nich feministky. Hnutia hraničiace s herézou, ako napr. teológia oslobodenia, sa stávali bežnou módou. Niektoré národné biskupské konferencie, ako napr. holandská, sa prakticky odtrhli od Ríma. Vatikánske úrady anulovali tisíce a tisíce katolíckych manželstiev. Zmätkov vládol aj vo finančných záležitostiach Vatikánu. V r. 1978, v čase smrti Pavla VI., Katolícka cirkev prechádzala svojou najhlbšou krízou od reformácie. Ján Pavol II. – pápež slovanskej krvi a dedič európskych kresťanských tradícií – videl svoje misijné poslanie v tom, aby priniesol hodnoty trpiacej Katolíckej cirkvi vo východnej Európe do pohodlného života Katolíckej cirkvi na Západe. Hlásal: aby Katolícka cirkev ožila, musí dýchať oboma polovicami pľúc. Racionalizmus Západu sa musí obohatiť a regenerovať mystickými hodnotami Východu. A preto jedným z jeho prvých činov bolo vyhlásenie sv. Cyrila a Metoda – popri sv. Benediktovi – za spolupatrónov Európy.

Vedel, že ak má byť Katolícka cirkev kvasom spoločnosti, ak má úspešne čeliť

FRANTIŠEK VNUK

Ján Pavol II.

a súčasná Katolícka cirkev

konzumnému materializmu na Západe a bezbožníckemu materializmu na Východe, musí sa najprv sama vylíčiť zo súčasných neuhov. Ako prvý krok k ozdraveniu je upevnenie disciplíny a obnovenie poriadku. Ján Pavol II. prejavuje úprimnú snahu o zblíženie monoteistických náboženstiev. S veľkým bôhom sleduje arabsko-izraelský konflikt na Blízkom východe a usiluje sa o vytvorenie podmienok mierového spolužitia v tomto priestore. Je jeho vŕchnou túžbou zorganizovať stretnutie všetkých troch monoteistických náboženstiev na najvyššej úrovni. (Stretnutie sa malo konať na Hore Sinai v jubilejnom roku 2000, ale pre arabsko-izraelský konflikt v Palestíne k nemu nedošlo). Hľadá zblíženie tak s mohamedánmi, ako aj so židmi. Bol prvým pápežom, ktorý navštívil synagógu v Ríme a jeho pričinením došlo k nadviazaniu diplomatických stykov medzi Vatikánom a Izraelom.

Za jeho pontifikátu Vatikán začína hrať plnú a aktívnu úlohu na medzinárodnej scéne. Je pozorovateľom Organizácie Spojených národov, má diplomatické styky so 130 štátmi, od r. 1975 je plným členom Helsinskej konferencie o bezpečnosti a spolupráci v Európe, zúčastňuje sa medzinárodných konferencií a kongresov, kde jeho hlas má často rozhodujúci vplyv. Tak to bolo napr. v septembri 1994 na Medzinárodnej konferencii o populácii v Káhire, kde delegácia Spojených štátov amerických vyšla s návrhom, že „prístup k bezpečnému, legálnemu a dobrovoľnému prerušeniu ťarchavosti je základným právom každej ženy.“ Ján Pavol II. nariadil, aby sa vatikánska delegácia rezolútne postavila proti tomuto morálne neospravedliteľnému kroku. Za podpory juhoamerických štátov, mohamedánskych krajín (a aj nášho malého Slovenska) sa podarilo tento paragraf odstrániť a nahradit' ho novým, v ktorom sa jednoznačne zdôrazňuje, že „v nijakom prípade nemožno presadzovať umelé prerušenie ťarchavosti ako metódu plánovania počtu detí v rodine“. Populárny americký týždenník *Time* vyznačil pápeža „mužom roka

1994“ a pri tejto príležitosti napísal: „Čo urobil pre záchranu Cirkvi v nešťastnom 16. storočí Tridentský koncil (1545 – 1563), to vykonal v krátkom čase jeden človek – Ján Pavol II. – pevnou vôľou svojej osobnosti.“

Táto pevná vôľa a pevná ruka, ktorou viedol Katolícka cirkev, boli často predmetom kritiky zo strany liberálnych kruhov v Katolíckej cirkvi i mimo nej. Vyčítal sa mu centralizmus a autoritatívne konanie. Jeho napomenutia a zákroky voči teológom a hlásateľom neortodoxných náuk sa označovali za netolerantnosť. Kritizovali sa aj jeho časté zahraničné cesty a prílišná pozornosť vonkajším skupinám (neverci, inoverci, nakatolícke cirkvi), ktoré mu potom vraj nenechávali dost' času, aby sa mohol viac venovať záležitostiam Katolíckej cirkvi. Zazlievalo sa mu jeho stanovisko o otázke celibátu a jeho zákaz kňazského svätenia žien. Mnoho rozruchu spôsobili aj niektoré menovania nových biskupov v Holandsku, Švajčiarsku, Rakúsku, Brazílii a inde. Poukazyvalo sa, že niektoré jeho opatrenia sa nenesú v duchu II. Vatikánskeho koncilu a stavajú ďalšie prekážky na ceste k ekumenizmu s ostatnými kresťanskými cirkvami. Jeho životopisec T. Szulc videl v ňom „klasickú zmes sociálneho progresivizmu a teologického konzervatizmu.“ V máji 2004 sa dožil 84 rokov a mal za sebou 25 a pol roka pontifikátu. Za ten čas napísal 14 encyklik, 13 apoštolských exhortácií, 11 apoštolských konštitúcií, 42 apoštolských listov, 24 dokumentov motu proprio (z vlastného rozhodnutia) a niekoľko kníh – napríklad *Prekročiť prah nádeje* (1994), ktorá sa stala svetovým bestsellerom. Vymenoval 142 kardinálov, vykonal viac ako 100 apoštolských ciest a navštívil 126 krajín. Je len málo štátov, ktoré nenavštívil (medzi ne patrí – bohužiaľ – aj Čína a Rusko) a viaceré navštívil aj niekoľkokrát. Slovensko poctil svojou prítomnosťou ako pápež až trikrát: 1990, 1995 a 2003. Precestoval vyše milióna kilometrov, a aj napriek pokročilému veku, úrazom, operáciám a pokusu o atentát (13. mája 1981)

mal naplánované ďalšie cesty. Blahorečil a kanonizoval viac osôb hrdinského života než všetci jeho predchodcovia dohromady. Za 23 rokov svojho pontifikátu (1978 – 2001) kanonizoval 456 svätcov (medzi nimi aj troch košických mučeníkov) a blahorečil ďalších 1282 osobností hrdinského života (medzi nimi i biskupov Pavla Gojdiča, Vasiľa Hopku a sestru Zdenku Schellingovú z Krivej na Orave).

Ako Lev XIII. aj Ján Pavol II. používal encykliky na rozvíjanie kresťanskej náuky a odkrývanie bohatstiev našej viery. Poukazyval v nich na vykupiteľské dielo a Božie milosrdenstvo (*Redemptor hominis*, 1979, *Dives in misericordia*, 1980), približoval sociálne učenie Katolíckej cirkvi (*Laborem exercens*, 1981 a *Centesimus annus*, 1991), obhajoval kresťanské ideály rodinného života (*Familiaris consortio*, 1981), zdôrazňoval potrebu modernej katechézy (*Catechesi tradendae*, 1979), približoval západnému svetu postavy nových spolupatrónov Európy (*Slavorum apostoli*, 1985), hájil večnú platnosť mravných zásad uprostred zmaterializovaného sveta (*Veritatis splendor*, 1993, *Evangelium vitae*, 1995, *Fides et ratio*, 1998), horlil za jednotu kresťanstva (*Ut unum sint*, 1995), atď.

Posledné roky trpel Parkinsonovou chorobou. Človek, ktorého na začiatku jeho pontifikátu nazývali „atletom na Petrovom stolci“, sa ku koncu svojho života stal zo-

brazním „muža bolesti“.

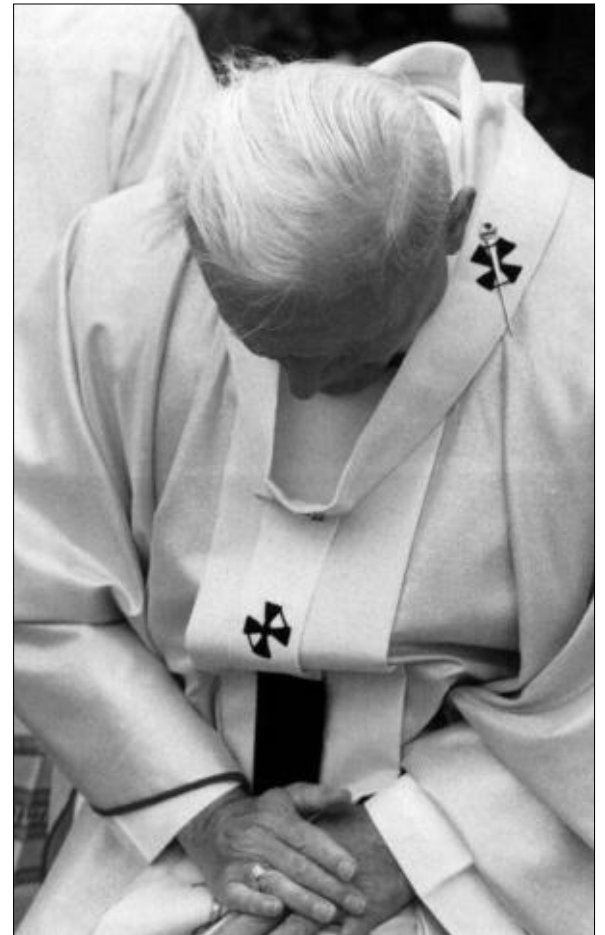
Jeho pontifikát vojde do histórie nielen ako druhý najdlhší v dejinách pápežstva, ale aj ako jedinečný v niektorých aspektoch:

– Ján Pavol II. kládol veľký dôraz na pastoračný úrad pápeža a pokladal celý svet za svoju farnosť;

– svojimi apoštolskými cestami, encyklikami a prejavmi presadil obraz pápeža ako uznávaný autoritatívny hlas v oblasti morálneho diania vo svete;

– pevne, jednoznačne a nekompromisne obhajoval zverený poklad viery a keby sa dnes teológom udeľovali čestné uznania (ako tomu bolo v stredoveku) vyslúžil by si titul *doctor veritatis*;

– dal novú formu a náplň kresťanskému humanizmu. Poukazom na Krista ako

„Pápež bol mŕtvy. Naozaj zomrel!“

Takto začal austrálsky spisovateľ Maurice L. West svoj román o počítačových rokoch svojej vidiny o vládne prvého Kristovho zástupcu na zemi slovanskeho rodu, ktorý mal viesť zverené stádo veriacich. Román nazval Rybárove topánky.

Dnes skutočný prvý pápež slovanskeho rodu splatil svoju daň zmierenia s nebeským otcom vlastnou smrťou.

Westovú vidinu sa najvhodnejšie uzatvorila životná kapitola pápeža, ktorý ovplyvňoval naše osudy v druhej polovici dvadsiateho storočia v prospech dnešného ľudstva.

Ťnou možno najvhodnejšie vystihnúť koniec života Jána Pavla II. Pri jeho zavŕšení, keď po chvíľach utrpenia zomrel po ôtvate veľkonočného vzkriesenia.

Nuž, pápež bol mŕtvy!

REDAKCIA

Pápež bol mŕtvy. Oznamil to pred ostatnými ako prvý kardinál kamerlengo. On mal na starosti bdieť nad dobrom Svätej stolice. Hlavný ceremonár, notári, lekári svojimi podpismi dosvedčili pápežov odchod do večnosti. Znak na jeho prsteni dali zbrúsiť a pečatidlo rozlomiť. Po celom meste vyzváňali zvony. Telo pápeža vystrelili medzi dva rady bielych sviec v Sixtínskej kaplnke. Príslušníci šľachtickej gardy mali plniť pri ňom svoju povinnosť strážcov. Miesto pre mŕtvolu bolo určené pod Michelangelovu fresku Posledného súdu.

Pápež bol teda mŕtvy. Zajtra preberú jeho telo duchovní z baziliky Svätého Petra. V kaplnke najsvätejšej Sviatosti ho budú môcť všetci vidieť. Na tretí deň bude pohreb. Oblečú ho do slávnostného pápežského rúcha s mitrou na hlave. Tvár mu zakryjú fialovou šatkou a na telo vystrú hermelin. V jednom exempláre pôjdu s ním do hrobu všetky medaily a mince, ktoré vyryli a vyrázili za jeho pontifikátu. Budú dosvedčovať každému, čo by mal o ne záujem a otvoril by hrob čo aj po tisícich rokoch, kto bol ten mŕtvy človek, u ktorého sa nachádzali. Telo uložia do trojnásobnej truhly: jedna bude z cyprusu, druhá z olova

Odišiel muž v rybárových topánkach

urobená pre neho, o čom svedčia jeho inšignia, tretia je z obyčajného brestu, aby bolo vidno, že je tiež človek ako ostatní, čo odpočívajú v hrobe v drevených truhlách.

Nuž pápež bol mŕtvy. Nad ním sa budú vznášať tie isté modlitby ako nad ostatnými smrteľníkmi: „Nesúď, Pane, Tvojho sluhu... a oslobod' ho od večnej smrti“. Nato ho spustia do krypty pod bazilikou. Vykleknok, do ktorého ho uložia, zamurujú murári tehľami a na ne pricementujú tabuľu s jeho menom, titulom a dvoma dátumami: kedy sa narodil a kedy zomrel.

Pápež bol teda mŕtvy! Deväť dní sa budú za neho modliť ako za každého iného. Nesúď ho, Pane... Služít' budú zádušné omše, zakončené práve toľkými rozhrášeniami: veď bol za života väčší ako ostatní okolo neho a bude ich väčšími potrebovať po smrti. Potom ho prestanú spomínať. Petrova stolica bude znova uvoľnená. Ježiš stratí svojho zátupcu na tejto úrapami zaťažkanej Zemi.

Kardináli svätého kolégia preberú teraz na seba moc niekdajšieho prvého rybára. Právo na ňu sa dá teraz získať zákonitou voľbou. Smú dať razit' dve medaily: jedna, znázorňujúca otvorený parazol nad skríženými kľúčmi, bola určená pre kardinála kamerlenga. Pod parazolom nebolo okrem kľúčov nič iné. Bolo to na znak toho, že nejestvoval ešte nikto, kto by prebral velenie Apoštolskej stolice. Druhá medajla bola určená pre gubernátora celého konkláve. On bol poverený (za pomoci spolupracovníkov) zvolat' kardinálov Cirkvi, porozdeľovať im izby v priestoroch určených pre konkláve a celok uzavrieť až dotiaľ, kým nimi z ohraničených priestorov nevyjde novozvolený pápež.

Všetky mince a poštové známky, razené a tlačené vo Vatikánskom meste, boli poznačené titulom *Sede vacante – obdobia, kým bola uprázdnená pápežská stolica*. Pre pápežský denník *L'Osservatore Romano* bolo v záhlaví určené také isté usporiadanie iba s čiernou obrubou smútku,

ktorá sa má používať až do zvolenia nového pápeža. Všetky svetové tlačové agentúry dostali na samom prahu Vatikánskeho tlačového úradu svojich zástupcov. Zo všetkých kútov sveta prichádzajú dospelí muži i starší ľudia pokročilého veku do Vatikánu, niekedy ohnutí vekom a chorobami, aby sa vyobliekali do rúch zo šarlátu ako kňežatá Cirkvi a zasadli v konkláve a volili nového pápeža.

Medzi nimi boli napríklad Američan Carlin, potom Rahamanti zo Sýrie, rodený Číňan Hsien a opravdivý Ír Hana, pochádzajúci z Austrálie. Ďalej prišiel Coucha z Brazílie. Da Costa z Portugalska, Morand z Paríža, Lavigne z Bruselu, Lambertini z Benátok a Brandon z Londýna. S nimi boli dvaja Nemci a Poliáci a Ukrajinec, ktorého nikto nepoznal, lebo ho za kardinála vymenovali len niekoľko dní pred pápežovou smrťou. Všetkých mužov dohromady bolo 85. Najstarší mal 92 rokov, namladšiemu, spomenutému Ukrajinčovi, bolo práve päťdesiat. Len čo prišiel do Mesta, každý z nich sa predstavil s osobnými dokumentmi zdvorilému a citlivo sa správajúcemu Valériovi Rinaldinimu, ktorý zastával úrad kardinála kamerlenga.

Rinaldi prijal každého jemne šľachteťou a nespoteňou rukou s úsmevom, z ktorého sa dal vycítiť iba ak náznak ironie. Každému podal text prísahy konklavistu a prijal jeho sľub, že bude zachovávať pravidlá voľby, ako ich podávajú apoštolské konštitúcie z roku 1945, a že svojím volebným hlasom nebude podporovať záujmy niektorej svetskej moci a v prípade, že by niektorého zvolili za pápeža, nezriekne sa nijakých práv na časné veci Svätej stolice, ktoré sú nevyhnutné pre zachovanie jej nezávislosti.

Rinaldi vyzdvihol rad apoštolských konštitúcií, že pri voľbe treba posupovať „obozretne, s láskou a s osobitnou vyrovnanosťou“, nakoľko sa z dejín vedelo, že pápežské voľby bývali neraz burlivé. Tak za voľby Damaza, pochádzajúceho zo Španiel-

ska, prihodili sa aj vraždy v mestských chrámoch. V desiatom storočí väznili a mučili Leva V., ba členovia rímskej aristokracie z rodiny Theofylakta niektorých aj zabili a stalo sa, že ženy Teodóra a Marócia z tejto rodiny držali v svojich rukách skoro počas celých sto rokov cirkevné veci. Ba ešte o mnoho storočí neskôr pri voľbe svätého pápeža Pia X. sa odohrali zásahmi svetskej moci do cirkevných vecí niektoré znepokojujúce veci.

Kardinál kamerlengo si uvedomil, že bolo treba usporiadať tisíc malých a väčších vecí skôr, než sa pristúpi k samej voľbe nového pápeža. Veľká prezieravosť sa vyžadovala od všetkých konklavistov počas prípravných rozhovorov o človeku, ktorý by mal viesť Cirkev v moderných a meniacich sa podmienkach vo svete a hlavne v Cirkvi.

Konečne prišiel deň, kedy sa malo hlasovaním rozhodnúť, kto bude nástupcom prvého rybára vybraťého Kristom, aby viedol jeho veriacich v Cirkvi. Po skončení priprav všetci očakávali slová homílie, prednesenej v klasickej latinčine prelátom, ktorý mal najlepšie schopnosti použiť potrebné dary.

Tentoraz sa však mala príprava na voľbu zaobiť bez latinčiny, lebo kardinál kamerlengo išiel na prekvapenie všetkých ku kardinálovi, poslednému členovi v dlhom rade kandidátov a viedol ho k pripravenému pultu, od ktorého sa mali predniesť posvätné texty. Odtiaľ zaznel aj hlas posledne z nich vymenovaného. Začal hovoriť po taliansky:

„Volám sa Kyril Lakota. Do posvätného kolégia ma priradili časovo, ale aj zásluhami ako posledného. Väčšina z vás ma nepozná. Ľudí závisiacich odo mňa porozháňali na všetky strany mojej krajiny a mňa uväznili. Vo väzení som žil sedemnať rokov. Ak by som mohol mať nejaký dôvod, prečo mi otalo nejaké miesto medzi vami, toto mohol byť jeden z nich, prečo som tu. Je v tom však aj

pohnútkou, prečo sa opovažujem hovoriť aj za tých, čo sa cestou za prežitím stratili, alebo ktorí zahynuli na poraviskách, ako aj za tých, čo sa ešte stále potulujú po odľahlých kútoch sveta, kde predsa ešte žijú ľudia. Kvôli takýmto sme sa tiež zišli v tomto konkláve. Aj pre takýchto nám treba vyvolať Petrovo nástupcu.

Prvý, ktorému patrilo toto miesto, bol Kristovým spoločníkom na jeho cestách, a tak ako jeho majster bol ukrižovaný. Ti, čo slúžili Cirkvi najvernejšie a uverili v ňu, boli aj najbližšie k ľudu, ktorý je Kristovým zobrazením.

Bratia moji! Nám všetkým tu zhromaždeným bola zverená moc. Ale tomu, ktorého si ideme zvoliť, umožníme ešte väčšiu moc. No my máme používať túto moc ako služobníci, a nie ako mocnári. Sme tími, čím sme: kňazmi, biskupmi, pastiermi – aj to na základe vykonávaných služieb ľudu, ktorý je Kristovým stádom. Nášho imania sa nám dostalo len na základe ich nápomocnej lásky a ako výsledku utrpenia ukonaných veriacich. Z tej lásky sme získali prostriedky na naše školenie, aby sme mohli vyučovať našich bratov a sestry a poskytovať vzdelanie ich deťom. Kvôli nim máme používať poskytnutú sviatosť a obeťnú moc, keď im vysluhujeme sviatosť pomazania chorých a vkladania rúk. Ak by sme to robili z akekoľvek inej pohnútky, boli by sme zradcovia.

„Teraz sa od nás žiada, aby sme premyšľali a rozhodovali s celou láskou a poníženosťou. A keď príde čas, zverili sa v poslušnosti tomu, ktorého si väčšinou hlasov vyvolíme. Budeme si musieť osvojiť ten štýl, aký on vyhlásil za svoj: byť sluhmi sluhov Božích. V týchto vrcholných chvíľach odovzdajme sa ako poddajné nástroje do Otcových rúk.“ „Amen.“

Bolo to prednesené veľmi jednoducho. Lenže muž so zacerenými jazykmi na tvári a mocným hlasom, ktorý vedel zdôrazniť aj svoje „Tu!, keď čítali jeho meno pri sčítavaní na dvore pred návratom do cely, každé slovo, vedel, čo ľudia očakávali od svojich pastierov, ktorí sa nebáli vydržať aj tvrdý väzenský život. Vedeli to aj ich ruky s ich

Knihu *Odchádzam s Hippokratom* som pôvodne napísal v troch exemplároch pre mojich troch synov. *Spiritus movens* jej knižnej podoby bol môj najstarší syn Peter. Jedným z cieľov pôvodných „Spomienok“ bolo oboznámiť mojich synov, ale najmä vnukov, vnučky, pravnukov a pravnučky s jemnou a krásnou dušou mojej manželky, ich matky, babičky a prababičky. Ďalším, o nič nie menej významným, cieľom bolo vyzdvihnúť ľudské princípy Hippokratovej prísahy, ktoré sa dajú zhrnúť do jednej vety: „Neublížuj nikomu a pomôž každému, kto tvoju pomoc potrebuje.“ Celý život som sa usiloval Hippokratovu prísahu dodržiavať. V mieri, i vo vojnových časoch. Na východnom fronte i doma. Tretím cieľom bolo poukázať na následky zavrnutia Hippokratových princípov. Túžba po hmotnom blahobyte zvíťazila nad tradičnými hodnotami našej kultúry. To sú dôvody, prečo nekompromisne zavrhnem akékoľvek vojny. Každá vojna vyvoláva nepredstaviteľné utrpenie najmä civilného obyvateľstva. Krásne to vystihuje výrok zosnulého pápeža Jána Pavla II., ktorý povedal prezidentovi Bushovi počas jeho návštevy Vatikánu: „Každá vojna, nech má akýkoľvek prívlastok, je porážkou ľudstva.“

K tomuto vyznaniu autora redakcia iba dodáva, že prof. MUDr. Karol Virsík, DrSc., ktorý tohto roku oslávi (narodil sa v Malackách 15. augusta 1915) 90 rokov života, bol od roku 1943 do roku 1946 asistent na I. Internej klinike v Bratislave a roku 1949 jej primár. Roku 1950 sa stal primárom na Klinike tuberkulózy LFUK. V apríli 1950 sa stal riaditeľom-primárom pozdajšieho Krajského tuberkulózneho depozitára, potom Krajskej nemocnice tuberkulózy a pľúcnych chorôb, Ústavu tuberkulózy a respiračných chorôb a Národného ústavu tuberkulózy a respiračných chorôb, kde pôsobil až do roku 1985, teda 33 rokov. Je nositeľom najvyšších štátnych vyznamenaní a pôct domáckich i medzinárodných lekárskejších organizácií. Tento obetavý a odborne i ľudsky obdivuhodný človek by mohol byť príkladom nastupujúcim generáciám lekárov, ktorým chce povedať, že byť lekárom je povolanie, a nie zamest-

KAROL VIRSÍK

Odchádzam s Hippokratom

Epilóg

Narodil som sa za cisára pána, mladost' prežil za tatíčka Masaryka, promoval za prvej Slovenskej republiky, ako vojenský lekár som bol svedkom hrôz a útrap počas II. svetovej vojny na Ukrajine a v Rusku na Kaukaze, ktorým boli vystavení vojaci a ešte viac civilné obyvateľstvo a najmä deti. Prežil som povojnovú ČSR, komunistickú ČSSR i jej pád po nežnej revolúcii, oslávil som vznik novej Slovenskej republiky.

Čiňania hovoria, že človek žije dovtedy, kým si na neho niekto spomenie. Lekár prežíva v spomienkach svojich pacientov. Od roku 1939 som liečil ľudí. Na východnom fronte ma spolu

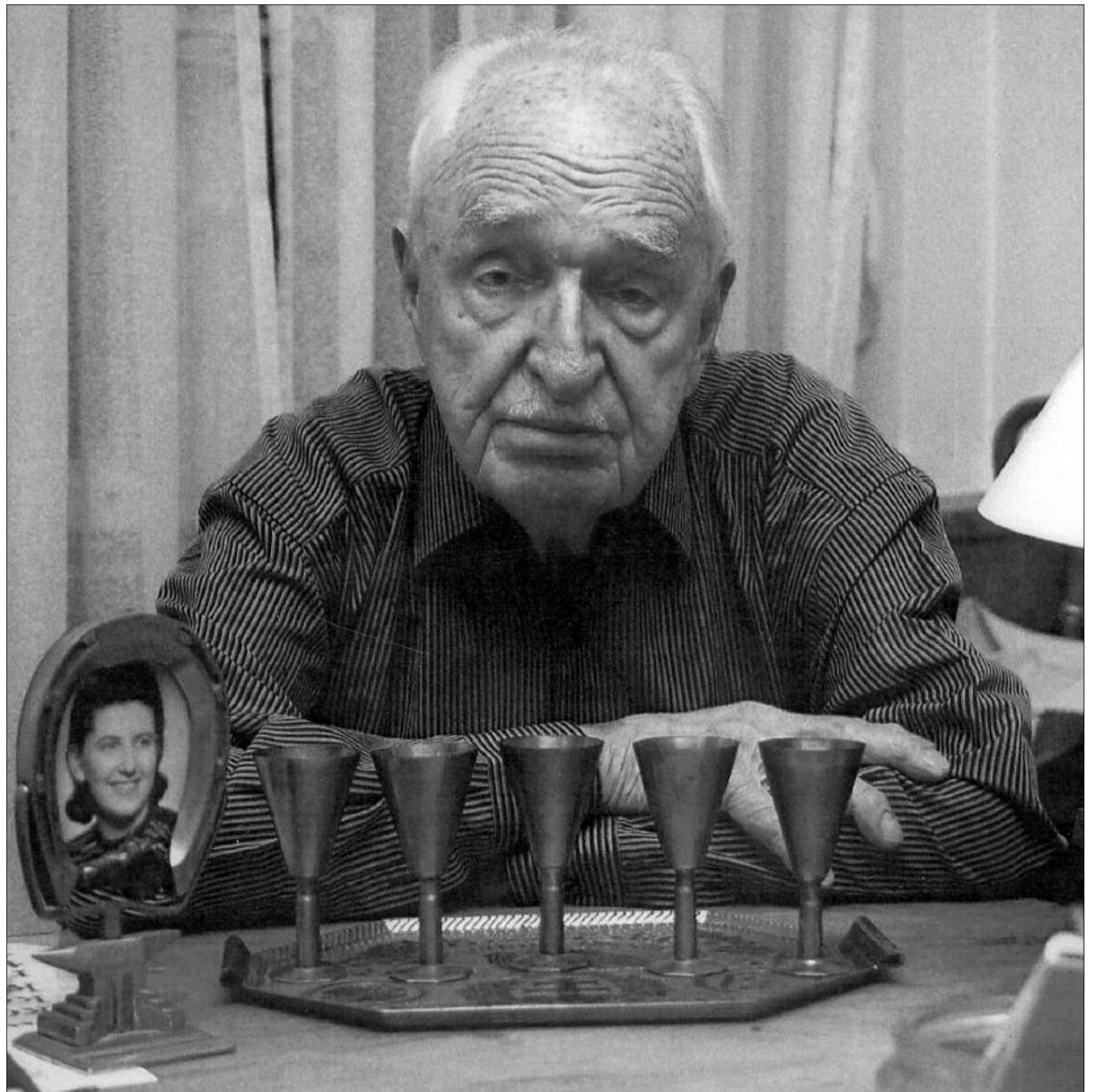
s MUDr. Šimonom Omanikom obvinili, že sa provokatívne venujeme zdravotnému stavu civilného obyvateľstva, dospelých i detí. Počas Povstania 1944 som v noci ošetril raneného ukrajinského partizána. Neskôr sa z neho vykľul univerzitný profesor z Kyjeva, generál vo výslužbe, ktorý ma vyhľadal počas mojej prvej návštevy Kyjeva, aby mi prejavil svoju vďačnosť. V rámci svojich možností som po vypuknutí Povstania urobil niečo pre to, aby vojnu prežili moji židovskí priatelia a známi. Všetko bolo spojené s určitým rizikom. Po vojne mi osobne poďakovali za svoju záchranu. S odstupom času môžem povedať, že som nikoho nezachraňoval, len som si plnil svoju kresťanskú a profesionálnu povinnosť.

Hlavný princíp Hippokratovej prísahy, ktorú som zložil po skončení štúdia medicíny – chrániť život zdravých a urobiť všetko v prospech navrátenia zdravia chorým – som sa snažil zachovávať počas celej svojej lekárskej praxe. Súčasne som bol svedkom toho, ako sa spoločnosť pokúša tieto princípy pošliapať. Tieto tendencie neboli a nie sú ničím novým. Od konca 18. storočia sa začali objavovať spolu s mohutným rozvojom prírodných vied aj nové názory a filozofické úvahy o oslobodení človeka zo zajatia tradičných princípov, hlásaných aj v Hippokratovej prísaha. Za jeden z podstatných dôvodov šírenia takýchto názorov treba považovať devalváciu klasických hodnôt a morálne škody vyvolané prvou

a druhou svetovou vojnou. Cena ľudského života klesla. Túžba po hmotnom blahobyte zvíťazila nad tradičnými hodnotami našej kultúry. Základné životné skúsenosti človeka – byť zdravý, ochorieť a liečiť sa – boli obzvlášť v časoch veľkých zmien takými to bludmi vždy silno postihnuté.

Najmä vo vyvinutých krajinách dochádza k ekonomizácii zdravotnej starostlivosti. Jej zástancovia argumentujú najmä faktom, že rozvojom moderných preventívnych, liečebných a diagnostických prostriedkov – oproti minulosti – táto starostlivosť podstatne zdražela. A čo oproti minulosti nezdraželo? Azda autá, lietadlá, energia, tanky, bombardéry? Politici poukazujú na to, že prostriedky, ktoré vlády vyčlenia v rozpočtoch na zdravotníctvo, nestačia na pokrytie zvýšených nákladov. Všetci jednohlasne volajú: Treba šetriť! Nemám nič proti tomu, aby sa pri poskytovaní zdravotnej starostlivosti neplytvalo zbytočne prostriedkami, ale šetriť za každú cenu, šetriť na úkor chorého, sa priechi lekárskej i všeobecnej morálke. Obludný argument, že zdravie je tovar ako každý iný, nemá nič spoločné s Hippokratom.

Chvalabohu, nezdiefam tento argument sám. Profesor Dietrich

Prof. Karol Virsík s pamiatkou na frontové časy - pohárikmi vyrobenými z bojových helmic, ktoré mu z vďaky darovali vyliečení vojaci, a fotkou manželky Niittušky zarámovanej v podkove frontového konika

Grönemeyer, prednosta kliniky rádiológie a mikroterapie Univerzity Witten/Herdecke, zakladateľ a vedúci vývojového centra pre mikroterapiu Bochum Grönemeyerovho Inštitútu pre mikroterapiu Bochum ako aj ďalších zdravotnotechnických podnikov, ktorý ako žiadaný odborník hostuje po celom svete, vo svojej knihe Mensch bleiben, High-Tech und Hertz – eine liebevolle Medizin ist keine Utopia (Herder, 6. vydanie, 2003) vyjadril svoj postoj k zdravotnej starostlivosti a reformám zdravotníctva slovami: „Čo sú mi osožné všetky peniaze sveta? Žiaden chorý človek nemá radosť zo života, tak uvažoval už Johan Wolfgang Goethe približne pred dvesto rokmi. Pravdepodobne budeme musieť v budúcnosti vydávať na svoje zdravie ešte viac. To nevie nikto. Presne to budeme môcť zistiť len vtedy, keď sa budeme koncentrovať na medicínsku náplň. Skôr ako začneme konštruovať nové auto, definujeme najprv vybavenie, motorizáciu a dizajn. Potom spíšeme požiadavky na špecifikáciu a definujeme distribučné kanály. Až potom diskutujeme o nákladoch a určíme cenu. V politike sa pri téme zdravia postupuje presne naopak. Preto sa na celom svete nevieme od diskusie o nákladoch pohnúť ďalej. Medzičasom nám neostáva nič iné ako nadobudnúť dojem, že ministri zdravotníctva kopírujú jeden druhého. Je to ako v škole: človek si neurobí domáce úlohy a pri opisovaní preberá predovšetkým chyby druhého. Tak ide jeden zdravotnícky systém za druhým dole vodou: najprv v Holandsku, potom v Anglicku a potom aj u nás. Pritom však životná skúsenosť ukazuje: Keď dostaneme defekt, vymeníme pneu-

matiku, nie karosériu. To pekné auto zdravotníctva Nemecka sa z a m i e ň a práve za nákladné auto – toho sa obávam.

Debaty o reformách zdravotnej starostlivosti na celom svete sledujem už vyše d v a d s a ť rokov. Tak dlho, ako som lekárom. So stále sa stupňujúcimi zlymi pocitmi vidím, že ani jedna d i s k u s i a neprináša nijaký naozajstný pokrok v zmysle lepšej zdravotnej starostlivosti alebo prevencie. Naopak: O tom, čo by mala medicína dosiahnuť, o vyliečení, ako aj o udržaní a zlepšení

kvality života a o tom, o koho ide – teda o pacienta – sa skoro nikdy nehovorí. Mnohí varujú pred viactriednou medicínou ako nebezpečenstvom budúcnosti. Ale už dnes máme dvoj- alebo dokonca trojtriednu zdravotnú starostlivosť s normálne a súkromne poistenými pacientmi na jednej strane a pacientmi-samoplatcami na druhej strane. V diskusii o vývoji zdravotníctva musí byť človek – ako základná hodnota – stredobodom a cieľom nášho snaženia... Musí sa vyvinúť obsažné zdravotnícke hospodárenie, v ktorom vysoko hodnotená a láskyplná zdravotná starostlivosť nie je v protiklade s ekonomickou silou, pracovnými miestami a ziskom.“

Zdravotná starostlivosť, to nie sú len ministerstvá zdravotníctva, nemocnice, lekáreň, lekárnické komory, poisťovne či počítače v nemocniciach a ambulanciách. Skutočná zdravotná starostlivosť je starostlivosť o chorého človeka a človeka túžiaceho zachovať si svoje zdravie. Obávam sa, že v tomto mori prístrojov, inštitúcií a predpisov sa človek vyžadujúci zdravotnú starostlivosť dostáva na samý okraj našich profesných povinností.

Naozaj nie som proti šetreniu v zdravotnej starostlivosti, ale šetriť by sa malo aj v iných oblastiach národného hospodárstva. V piatom čísle časopisu Spiegel z roku 2004 uverejnili zaujímavú štatistiku: Roku 2003 živili USA 1 427 000 vojakov a do armády investovali 417,4 miliardy dolárov, Veľká Británia 212 660 vojakov – 37,1 miliardy dolárov, Francúzsko 259 050 vojakov – 35,0 miliardy dolárov, Čína 2 250 000 vojakov – 32,8 miliardy dolárov, Nemecko 284 500 vojakov – 27,2 miliardy

dolárov, Rusko 960 600 vojakov – 13,7 miliardy dolárov, India 1 325 000 vojakov – 12,4 miliardy dolárov.

V súčasnosti nestúpa iba cena liekov a lekárskeho prístrojov. Podstatne rýchlejšie stúpajú ceny prostriedkov, ktoré slúžia výlučne na zabíjanie a mrzačenie ľudí. Bol som priamym svedkom toho, ako počas bojových operácií trpelo civilné obyvateľstvo. Kto videl deti zabitú alebo poranenú pri bombardovaní, alebo dokaličenú výbuchmi nášľapných mín, ten mi dá iste za pravdu. Nik ma

Na audiencii u kardinála J. Ch. Korca

Z východného frontu som si priniesol frontový denník. Dal som ho do úschovy svojej drahej Nittuške. Povedal som jej, že ho už nikdy nechcem čítať, lebo chcem zabudnúť na všetky zverstvá vojny. Napokon som po ňom predsa len siahol. Stalo sa tak po 61 rokoch manželstva. Odrazu som v ňom objavil dodatok, ktorý vlastnoručne napísala moja drahá snúbenica dvanásť dní pred našou svadbou:

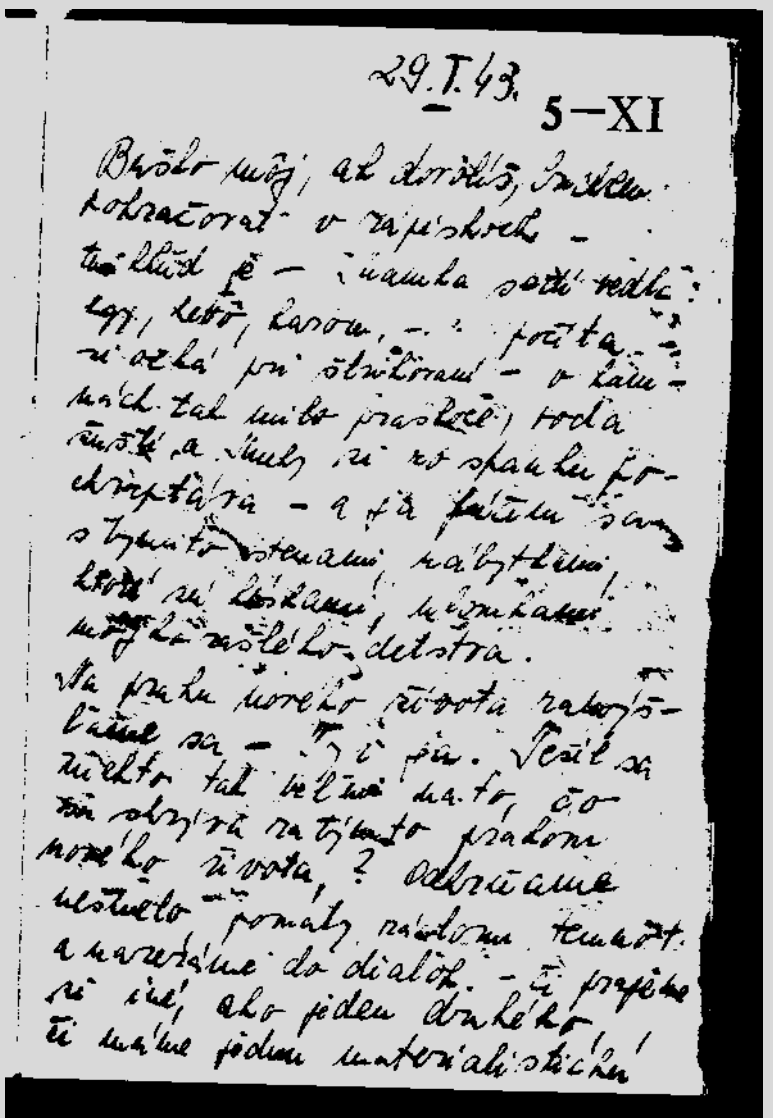

„Duško môj! Je tu pokoj. Mamka sedí vedľa mňa a háčkuje. V pecku milo

praská oheň a ja sa lúčim s týmito stenami, nábytkom a celým svojim detstvom. Obaja stojíme na prahu nového života. Tešil sa niekto viac ako my na to, čo sa za ním skrýva? Len odhrňame nesmelo záclonu temnot, nazerať do diaľok našej budúcnosti a neprajeme si nič iné, iba jeden druhého. Pokojne prekročím 10. februára tento prah. S láskou začínam dobýjať svet, ktorý pre Neho musím urobiť čím ružovejším. Kari! Nikdy

nepochopíš, čo sa v mojom vnútri plnom hlbokých citov pre teba skrýva. To chápe len niekto Vysoký a Mocný, ten, kto mi ťa daroval. A ja si nič neprosím, iba

Teba a Tvoju lásku. A tak, ako som si Ťa od Neho vyprosila, keď si bol uprostred ohňov a búrok, tak si Ťa vyprosujem denne, len Teba, len výlučne to, čo Tvoju podstatu tvorí. Dolistovala som stránky denníka môjho Duška. Urobím všetko pre to, aby som hrôzu, ktorú pretrpel na fronte, zotrela z jeho mysle. Duško môj drahý, ja tak nedočkavo hľadím v ústrety 10. februáru! Obávam sa len o Tvoju lásku, ktorú si budem ustavične dobýjať. Tak

pokračujem v zápiskoch do Tvojho vojnového denníka.“

Tento epilóg napísala Nittuška 29. januára 1943. Žiaľbohu, nedala mi ho prečítať. Dostal som sa k nemu až v čase, keď už táto jemná, krásna duša nebola

Posmrtní biskupa Jána Vojtaššáka boli katolíci na Slovensku presvedčení, že príde čas, keď tento muž bude pre svoje utrpenie pre vieru počas komunistického totalitného režimu blahorečený. Sv. Otec nás pri svojej návšteve 3. júla 1995 na Mariánskej hore v Levoči na adresu biskupov Vojtaššáka a Hopku povzbudil slovami: „Obaja boli odsúdení na základe pseudoprocesov a veľmi veľa pre Cirkev trpeli. Preto si zaslúžia, aby sa začal proces ich blahorečenia.“ Týmto sa veči dali do pohybu.

V Bratislave sa 19. januára 2001 uskutočnil seminár k 50. výročiu politického procesu s tromi slovenskými katolíckymi biskupmi, Jánom Vojtaššákom, Michalom Buzalkom a Pavlom Gojdičom. Prednášky boli uverejnené v zborníku *BOLI TRAJA*, zostavil ho Róbert Letz a v roku 2001 ho vydal Zväz protikomunistického odboja.

Na pôde Katolíckej univerzity v Ružomberku sa uskutočnila 9. mája 2001 konferencia o biskupovi J. Vojtaššákovi. Prednášky autorov Ivana Chalupického, Róberta Letza, Ivana Kamenca, Norberta Kmetfa, Václava Vaška, Antona Laučeka, panelová diskusia a príloha so životopisom, sú obsiahnuté v zborníku *Spišský biskup Ján Vojtaššák – zborník príspevkov z vedeckej konferencie*, ktorý zostavil Ivan Chalupický a v roku 2003 ho vydal Kňazský seminár biskupa Jána Vojtaššáka v Spišskom Podhradí. Zborník je prínosom najmä z hľadiska cirkevných dejín. Do rúk sa mi dostal začiatkom mája t. r. a dovolím si k nemu uviesť niektoré svoje pripomienky.

Prevažná časť životopisných materiálov sa nesie vo vecnej objektívnej rovine i keď s malými nepresnosťami, ale nemožno to v plnom rozsahu povedať o prednáške Ivana Kamenca. V čase keď sa proces beatifikácie troch slovenských biskupov začal pripravovať, bol známy list piatich židovských historikov i článok profesora Yeshayahua A. Jelinka *Kauza Vojtaššák* (SLOVO, č. 47/2000). Dalo sa predpokladať, že práve tieto útoky voči biskupovi Vojtaššákovi zohrajú rozhodujúcu úlohu. Na článok Y. A. Jelinka som reagoval v Kultúre č. 7/2001 a po jeho uverejnení nasledovala výmena názorov s Ivanom Kamencom, uverejnená v Kultúre č. 10/2001. Nepoznám materiál, ktorý bol predložený Kongregácii pre kauzy svätých, ale ak vystúpenie Ivana Kamenca uvedené v zborníku nebolo dostatočne kriticky posúdené, potom sa nedivím, že proces blahorečenia bol pozastavený. Aj to bol dôvod, pre ktorý som sa znovu vrátil ku „*Kauze Vojtaššák*“ a materiál som vydal v brožúre *JÁN VOJTAŠŠÁK – k procesu blahorečenia* (2004). Keďže som v čase jeho písania uvedený zborník nepoznal, teraz sa pokúsim zaujať stanovisko k tým sporným otázkam, na ktoré som v brožúre nemohol reagovať.

K prednáške historika Ivana Kamenca uvediem svoje pripomienky postupne, ako odzneli v prednáške.

V úvode prednášky povedal: „*Domnievam sa, že spory okolo osoby spišského biskupa sa v súčasnosti vari najviac dotýkajú práve jeho verejnej činnosti v rokoch 1939 – 1945. Tu dochádza na oboch stranách názorovej bariéry k vytváraniu najroznejších legend a anti-legend, ktoré vznikajú jednak z apriórnych ideových východiskových pozícií, jednak a najmä z nedostatočného poznania dobových prameňov, resp. z ich nepresnej, či tendenčnej interpretácie.*“

Nepoznám katolíckeho publicistu, ktorý by legendarizoval zásluhy biskupa Vojtaššáka, resp. falšoval jeho politické postoje v rokoch 1939 – 1945. Tieto postoje vychádzali z jeho poznania, životných skúseností, so snahou pomáhať odstrániť zaostalosť slovenského ľudu. Nemožno zamlčovať oprávnené uvádzané jeho zásluhy. Jeho dobové vyjadrenia však nemožno prekrúcať a zneužívať, ako to urobili komunistickí ideológovia a historici. Je poľutovaniahodné že aj Y. A. Jelinek a piati židovskí historici obvinili biskupa dokonca z arizácie a udávania Židov.

I. Kamenec zazlieva J. Vojtaššákovi, že mu chýbala „*kritická sebareflexia*“ (s. 55), keď uvítal po 14. marci vznik Slovenského štátu, alebo že prijal členstvo v Štátnej rade (ďalej ŠR). Vojtaššák bol Slováč a bolo prirodzené, že vznik štátu uvítal a podobne ako zástupca evanjelikov, tak aj on prijal členstvo v ŠR za Katolícku cirkev s vedomím ostatných biskupov.

Výčíta biskupovi intervenciu u štátnej

K zborníku – Spišský biskup Ján Vojtaššák

Biskup Ján Vojtaššák

moci. Pokiaľ ide o cirkevnú správu vrátených spišských obcí, biskup pokračoval legálnym spôsobom a to aj pri intervenovaní u štátnej moci. Označiť to za „šovinizmus“ považujem za hrubé osočenie i zo strany G. Burzija. Predpokladám, že pán Kamenec ako historik pozná irealistické konanie K. Machaja. (s. 57)

Najkritickejšie posudzuje biskupovo pôsobenie v ŠR. Uviedol: „*Členovia predsedníctva (predseda a dvaja podpredsedovia) sa oboznamovali s návrhmi alebo už so schválenými zákonmi, resp. vládnymi nariadeniami s mocou zákona. Aj keď rokovania ŠR boli v celku formálne jeho členovia nesú svoj diel zodpovednosti za predložené právne normy, ktoré v mnohých prípadoch mali antidemokratický charakter a svojou realizáciou niekedy aj veľmi kruté dôsledky pre jednotlivé skupiny obyvateľstva.*“ (s. 59)

Podľa kresťanskej morálky, každý kto nemôže zabrániť zlu, nemôže byť zodpovedný za jeho následky. Štátna rada bola oboznamovaná už so schválenými zákonmi, resp. nariadeniami, keď už nemohla ovplyvniť ich zmenu.

Bagatelizuje židovskú problematiku, ako sa vyvíjala na Slovensku. Uviedol: „*Pravdepodobne aj on (biskup – S. M.) bol v tejto otázke – podobne ako značná časť spoločnosti – determinovaný niektorými všeobecne zaužívanými a historicky hlboko zakorenými stereotypmi, ktoré sa navonok a v príhodných situáciách konkretizovali do viac alebo menej intenzívnych prejavov antisemitizmu.*“ (s. 61)

Liberálne kapitalistické zákony, egoizmus, korupcia, úžera a podobné neduhy spôsobili veľké sociálne rozdiely medzi obyvateľmi, čo neumožnilo zvýšiť celkovú kultúrnu a vzdelanostnú úroveň sociálne slabšej vrstvy obyvateľstva. Vedeli to aj slovenskí vzdelanci vrátane biskupa J. Vojtaššáka a hľadali riešenie. Kritizovali bohatých Židov a všetkých, ktorí svoje postavenie zneužívali, boli chamtiví a chceli rýchle zbohatnúť, krátili robotníkom mzdy, krátili dane, dávali alkohol na úver, požičovali za úzeru atď. Že problémy tu boli a to nielen akési „*zakorenené stereotypy*“ a čakali na riešenie, napísal aj sám I. Kamenec v knihe *Po stopách tragédie: „Židovská otázka v podobe problému dotýkajúceho sa takmer všetkých oblastí verejného života a čakajúca na nejaký spôsob riešenia sa vo svojej modernej podobe objavila na Slovensku približne v poslednej tretine minulého storočia* (19. stor., S. M.). *Prejavovala sa v hospodárskych, sociálnych a náboženských vzťahoch. Zvlášť naliehavo vystupovala v nacionálnej rovine.*“ (s. 7, 8) Takto to videl i biskup, a to determinovalo jeho postoje. Riešenie vzniknutých problémov hľadal už za Uhrovska, ČSR aj v období SR, ale nie také, aké diktovali Nemci najmä po Salzburgu a ktoré mali tragické následky. Pravdou však zostáva, že prvé opatrenia voči Židom nazvali Nemci „*fraškou*“ a o masovom vraždení Židov nikto nevedel. Vylučovali to aj západní spojenci. Až správa z roku 1943 od neznámeho autora, ktorú poslal J. Vojtaššák A. Machovi, ale hlavne správa Alfréda Wetzlera a Waltera Rosenberga - Vrba z apríla 1944 bola konkrétnejšia. Písal o tom I. Kamenec v Práci (1990). Opisal, ako sa im podarilo ujsť a odovzdať správu G. Burziovi a J. Kopeckému. Tiež uviedol:

„*Najväčšiu aktivitu v tomto smere vyvíjal J. Kopecký, ktorý správu spracoval a poslal ju orgánom čs. emigrantskej vlády v Londýne, upozorňujúc, že v Osvienčime sa chystá likvidácia – t. j. hromadná poprava plynom – druhého tzv. terezínskeho rodinného tábora a že tu denne vraždia tisíce maďarských Židov, z ktorých mnohí boli odvlečení z okupovaných južných území Slovenska. ... Je zarážajúce, že ju necitovale ani oficiálna tlač čs. emigrantskej vlády v Londýne. Úradníci britského Foreign Office (ministerstva zahraničia) správu zaradili k materiálom o nacistických vojnových zločinoch, no nič z nej neposkytli na publikovanie. Švajčiarska cenzúra, obávajúca sa zrejme nemeckého tlaku tiež nepovolila publikovanie správy, označiac jej znenie za nepravdepodobné a tendenčné. V USA sa správa tiež nedostala dlho zo stolov príslušných vládných úradníkov a až v novembri boli z nej publikované niektoré časti. Oficiálni americkí činitelia to odôvodňovali argumentom, že americká verejnosť by zneniu správy neverila.*“

Preto výpovede J. Vojtaššáka a ďalších, že do konca vojny o zverstvách Nemcov v koncentračných táboroch nevedeli, sú dôveryhodné. Na zmenu postoja a odpor proti deportáciám postali Slovákom len informácie. Je paradoxom, že práve Tuka a Mach, ktorí podľahli nemeckému nátlaku, po protestoch Vatikánu, cirkevných činiteľov, prezidenta, ministrov, verejnosti a židovských organizácií už v júni 1942 dali tichý pokyn na spomalenie a v októbri na zastavenie deportácií a to aj napriek ďalšiemu tlaku Nemcov.

Kriticky sa vyjadruje k dokumentom biskupov. Za neobjektívne považujem výroky k pastierskym listom a iným dokumentom biskupov, ako napr.: „*Ich spoločným znakom bolo, že sa biskupi v nich vyjadrovali takmer výlučne len v prospech a na obranu židovských konvertitov* ...“ (s. 62) Áno, miestami spomenuli konvertitov, ale vždy mysleli aj na ostatných. Tu stačí uviesť napr., že

biskupi už v *Memorande* zo 7. októbra 1941 odsúdili rasovú koncepciu kódexu, ktorá „*je v priamom rozpore s učeními Katolíckej cirkvi*“ a to bez výnimky, a tiež „*Byť kresťanom nie je výsadou jednej rasy, alebo jedného národa.*“ V liste slovenskej vláde z 12. 3. 1942, kde protestujú proti deportáciám, píše: „*Preto zdvíhame svoje varovné slovo a predkladáme Vysokej vláde, aby od zmeneného úmyslu ráčila odstúpiť a nájsť také riešenie, ktoré sa neprotiví zákonu Božiemu.*“ Tiež v pastierskom liste *Katolíckej verejnosti* uverejnenom 26. 4. 1942 sa píše: „*Pri vyriešení tejto ťažkej otázky neslobodno však zabúdať, že aj židia sú ľudia, a preto má sa s nimi ľudský zaobchádzať. Treba najmä o to dbať, aby neboli porušené prirodzené a božské záujmy.*“

Ťažko je veriť dôveryhodnosti citácií a ich úplnosti v prednáške, keď uvádza: „*3. marca 1942 sa členovia ŠR prvýkrát od premiera Tuku dozvedeli o skorom začiatku budúcich deportácií. Podľa znenia oficiálnej zápisnice „správu prijali s uspokojením“.*“

Táto poloprávda je zavádzajúca, lebo pán Kamenec zamlčal čo je uvedené v zápisnici z 26. marca 1942 na strane 42 (SNA, fond Úradu predsedu vlády, šk. 242), kde predseda ŠR Dr. Ravasz dal do zápisnice „*aby na strane 6 v odst. 3. zápisnice zasadnutia Štátnej rady zo dňa 6. marca 1942 boli škrtnuté tieto slová: „a*

navrhol, aby Štátna rada vzala tento referát na vedomie“ Ďalej, aby bol škrtnutý na tej strane celý 4. odstavec v tomto znení: „*Štátna rada referát pána predsedu vlády Dr. Vojtecha Tuku vyzala s uspokojením na vedomie.*“ Pýtam sa, prečo pán Kamenec tieto závažné slová zamlčal?

Nepresne a zavádzajúco cituje zo zápisnice ŠR, keď uvádza: „*Potom sa vyjadril priamo k otázke deportácií: Tí židia, čo sú pokrstení dávno pred rokmi z náboženského presvedčenia, nemajú spadať pod kódex (vl. nar. 198/1941 Sl. z. – I. K.). Jestli ale zákon platí, nedá sa obnoviť (obísť – I. K.), tak neviem. ... Tí, čo sa úprimne stali kresťanmi a pridružujú sa toho, tých, prostím, rozlišovať.*“ (s. 64)

Po prvé, biskup sa nevyjadroval všeobecne k deportáciám, ale odpovedal na otázku Dr. Jána Balka, ako ju uviedol Msgr. Ján Pöstényi: „*I. Zodpovedá to eticko-morálnym zásadám našej ústavy, aby sme pokrstených Židov t. j. kresťanov vydali za hranice tak ako Židov nepokrstených?*“ (zo Zápisnice, s. 16) Ďalej, druhá veta má znenie: „*Jestli ale zákon, Kódex platí a nedá sa obnoviť, tak neviem.*“ To vynechané podmieňujúce „*a*“ je dôležité a slovo „*obnoviť*“ neznamená „*obísť*“ ale „*uviesť do zlepšeného stavu*“ (viď *Krátky slovník slovenského jazyka*, s. 246), a za ďalšie, slovo „*neviem*“, je otázkou, čo sa dá pre zlepšenie urobiť.

Taktické sú nepravdivé údaje v texte: „*Po razantnom a arogantnom vystúpení ministra A. Macha, ktorý vyhlásil, že „my túto akciu (deportácie – I. K.) nezastavíme za žiadnu cenu“*, sa k otázke ešte raz vyjadril aj J. Vojtaššák, tentokrát však dost rezignovane a za daných okolností (nevriac už o budúcom osude vyvezených ľudí), až nepochopiteľne cynicky: „*Nech si širia (prekrstení židia – I. K.) ten svoj katolicizmus medzi svojimi súvercami.*“ (s. 64, 65)

Divím sa, že pán Kamenec tak naivne zavádza. Možno si myslel, že jeho výroky nebudu nikto konfrontovať so zápisnicou,

lebo: a) po uvedenom výroku A. Macha uvedenom v *Zápisnici* na strane 36 sa k tejto téme J. Vojtaššák už nevyjadril; b) Vojtaššákov výrok „*Nech si širia* ...“ je uvedený v *Zápisnici* na strane 35 a bol jeho reakciou na slová členov ŠR o tých židoch, ktorí nekonvertovali z presvedčenia, ale rôznym spôsobom si zaobstarali krstné listy a kresťanstvo nepraktizovali.

K viacerým dezinterpretáciám I. Kamenca som zaujal stanovisko v brožúre *JÁN VOJTAŠŠÁK – k procesu blahorečenia*.

V panelovej diskusii vystúpili viacerí prednášajúci, a k ich vystúpeniam mám niekoľko námietok. Zo závažnejších spomeniem:

Ján Duda v svojom príspevku uviedol: „*...Ozývajú sa hlasy, ktoré ho robia zodpovedným za deportácie Židov na Slovensku. Poukázal na to list 5 izraelských historikov. Morálna zodpovednosť za deportácie by sa ešte dala prijať. Ale v žiadnom prípade nie schvaľovanie deportácie Židov na smrť.*“ (s. 103)

K morálnej zodpovednosti som sa vyjadril na začiatku. Je to nie veľmi šťastné vyjadrenie postulátora. Veta, že neschvaľoval deportácie vylučuje morálnu zodpovednosť.

Za neadekvátne považujem hodnotenie biskupa I. Chalupickým len preto, lebo si vraj za poradcov nebral ľudí, ktorých vyslal na štúdiá, a to slovami: „*možno z pocitu menejcnosti voči nim*“ (s. 109) Na uváženie je aj vyjadrenie na adresu cirkevných hodnostárov: „*Naša malost' niekedy spočíva v tom, že ľudia, ktorí majú moc, si myslia, že s ňou dostali aj rozum.*“

Autori životopisu J. Vojtaššáka I. Chalupický a P. Olexák na strane 148 uviedli aj nasledovnú vetu k vystúpeniu biskupa v ŠR: „*Zastal sa konvertitov, ale vyhlásil, že rešpektuje platné zákony. Typická je jeho odpoveď: Uspokojuje nás* ...“ (s. 148)

Ide o údajné vyjadrenie v ŠR 26. 3. 1942, kde sa preberala otázka deportácií. Podobné vyjadrenie mal I. Kamenec v *Historickom časopise* 2/1996, a moja odpoveď je vo vyššie spomenutej brožúre na strane 18. Biskup sa nikde k deportáciám nevyjadril, „*že rešpektuje platné zákony*“.

Bolo by žiaduce, aby uvedení historici svoje tvrdenia, podľa mňa nepravdivé, doložili faktami.

Ak názory a tvrdenia, ku ktorým som uviedol svoje pripomienky, boli pred-

AGROKOMPLEX – VÝSTAVNÍCTVO NITRA

Prístav pre Váš obchodný úspech

- Medzinárodné veľtrhy a výstavy
- Komplexné návrhy, projektovanie a realizácia výstavníckych expozícií na kľúč

Abý Vás videli v tom najlepšom svetle

Ďalšie služby:

- Tlač, sieťotlač, aranžérske, zariadenie a stolárske práce
- Výstavnícke prvky, kvetinové dekorácie, špedičné práce
- Ubytovanie a reštauračné služby
- Muzejníctvo

AGROKOMPLEX – VÝSTAVNÍCTVO NITRA

Výstavná 4, 241 01 NITRA

TEL: 037/50721113, FAX: 037/5330008

WWW: /www.agrokomplex.sk

Sila slabosti

(Dokončenie zo 4. strany)

O bezpodmienečnej ochrane života narodených a nenarodených, hovorí mu, rodenému Poliakovi, ktorý vyrastal neďaleko Osvienčimu, aj skúsenosť druhej svetovej vojny a s tým spojné utrpenie každého druhu. Vtedy sa rozhodol zasvätiť svoj život obrane dôstojnosti a hodnoty každého ľudského života – a síce ako kňaz Katolíckej cirkvi. Tam a vtedy sa zaviazal pomáhať pri výstavbe „kultúry života“ proti mnohým manifestáciám „kultúry smrti“ v neskorej moderne – a zaviazal sa neurobiť to „proti“ moderne, ale pomocou autentického úplne moderného humanizmu. V tom čase ešte nemohol vedieť, kam ho toto rozhodnutie povedie. Ako mladý básnik napísal vo svojich prvotných slovách v zmysle: *Nemôžem ovplyvniť beh sveta*. Ako dobré, že sa vtedy budúci pápež mylil, mohli by sme dobromyseľne podotknúť. Isté je, že svojmu pôvodnému rozhodnutiu: napomáhať dobro – ostal verný, aj keď sa jeho životná cesta rozvíjala do niekedy prekvapujúceho smeru, nemôže nikto popierať, kto aspoň zbežne pozná jeho život. Tu ležia nielen korene pre jeho nezvyčajné angažmán v dialógu so Židmi; ale aj neobľomné stanovisko oproti potratom, zneužívaniu embryí vo výskume a proti aktívnej eutanázii a trestu smrti a vojne – tu má všetko svoj dôvod.

Ján Pavol II. rozumie svetu a dnešnému človeku; svojim postojom neohrozene poukazuje na skutočnosť, že keď sa moderný človek klania falošným bohom, sa kultúra života nútene zdeformuje. A takýto pohľad, ktorý sa zakladá na falošnom ľudskom obraze spájajúci sa s modernou technológiou, vedie to k ľudskému utrpeniu v rozmeroch, ktoré doteraz nestvovali. To je vlastná príčina, prečo sa vyvíjalo 20. storočie takto, ako sme toho svedkami. Ľudia zabudli na Boha a tým, že zabudli na Boha, zabudli na to, kým boli a čím boli – a mohli byť. Úplne sekularizovaný svet je svetom bez dverí, okien a osvetlenia zhora: svet kalustrofófie, v ktorom človek sa nakoniec zadusí. Úplne sekularizovaná kultúra, z ktorej zmizli transcendentne vzťahné body vzťahu pre ľudské myslenie a jednanie, je nepriateľom ľudskej slobody i demokracie.

Pápež ako najvyššia cirkevná autorita sa prejavil aj ako osobnosť, ktorá rozumie Európe. „Možno to cítiť“ aj z apoštolského listu *Egrediaie virtutis* ktorým sám vyhlásil slovanských svätcov za spolupatrnov Európy (1980): „V tomto roku si však Cirkev pripomína slávnostným spôsobom tiež 1500. výročie narodenia svätého Benedikta, ktorého môj predchodca Pavol VI. v roku 1964 vyhlásil za nebeského ochrancu Európy; a tak som došiel k záveru, že táto ochrana nad celou Európou bude ešte viac zosilnená, ak k veľkému dielu svätého patriarchu Západu pripojíme mimoriadne zásluhy dvoch svätých bratov Cyrila a Metoda. V prospech tohto záveru hovorí i mnoho ďalších dôvodov rázu historického, či už z minulosti, alebo z doby súčasnej, ktoré majú svoj základ ako teologický tak i ekleziologický, a konečne i kultúrny v dejinách nášho európskeho svetadielu.“

Jána Pavla II. k Európskej rade v Štrasburgu r. 1998 o veľkom duchovnom bohatstve Európy v tomto duchu povedal: „Je veľa dávnych zdrojov tejto civilizácie pochádzajúcich z Grécka a Ríma, z prvkov keltských, slovanských a germánskych, ktoré boli

hlboko poznačené kresťanstvom. Vieme, ako sa jednotlivé národy a oblasti odlišujú svojim jazykom, kultúrou, právnymi tradíciami a inštitúciami. Ale v očiach ostatných kontinentov sa Európa javí ako jediná jedna jednota, i preto, že tí, ktorí ju tvoria, vnímajú túto spolupatričnosť menej jasne. ...Počas takmer dvadsiatich storočí vytvorilo kresťanstvo pohľad na svet a na človeka, ktorý zostáva i dnes zásadným prínosom napriek všetkým rozdeleniam, slabostiam a dokonca i napriek zabúdaniu zo strany kresťanov“.

Svätý Otec bol neochvejne presvedčený, že viera v Boha môže

skutočne zmeniť svet. Viera v Boha, ktorá sa zjavila vo svete v osobe a diele Ježiša Krista je oslobodzujúca. Existuje pravda za tým mlčaním a je to oslobodzujúca pravda. Tiež takýto pohľad Jána Pavla II. na dobro a budúcnosť človeka má ešte ďalší dôležitý aspekt: cestu k ľudskému pokroku, aj napriek inému pohľadu sveta vidí, v sebaobetovaní. Že nikto z nás nie je príčinou svojej vlastnej existencie, je pre pápeža oveľa viac ako elementárnou biologickou skutočnosťou. Je to skutočnosť, ktorá – keď človek o tom rozmýšľa kriticky a svedomito – odhaľuje hlbokú pravdu o ľudskej osobe, že nájdeme pravdu o nás samých, tým, že sa

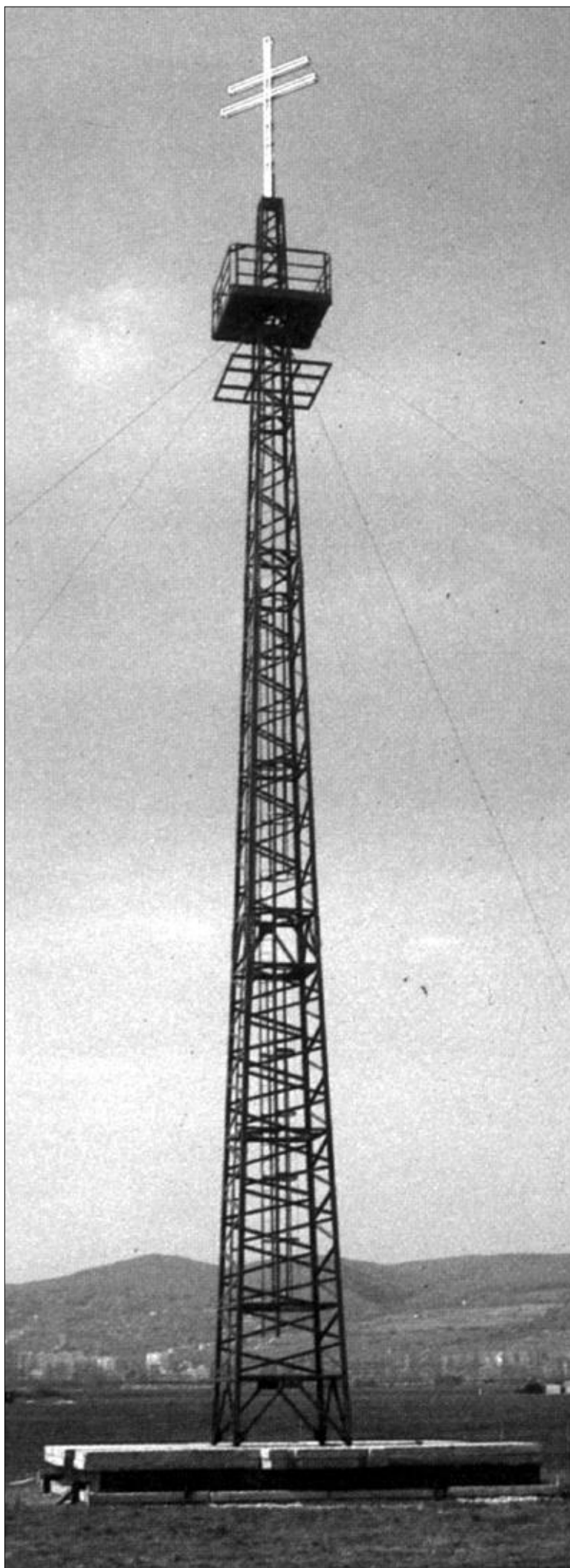
urobíme darom pre druhých, tak ako náš vlastný život je darom pre nás. To moje „ja“, ktoré sa odovzdáva a nie to ja, ktoré sám seba utvrdzuje, je to pravdivé ľudské ja.

V dobe, v ktorej genetickí výskumníci a bio-medici nezaokryté pochovávajú fantázie o nesmrteľnosti – „Ak my nebudeme hrať boha, kto potom?“ (James Watson) – a zákonodarstvo niektorých zemí, že „humanitárny“ projekt likvidácie utrpenia a postihnutosti môže sám dôjsť k likvidácii trpiacich a postihnutých, je svedectvo nezlomnej následnosti pápeža markantným kontrapunktom.

„Láska bez transcencie je láskou bez tela“ – sa raz vyjadril B. Strauss. V slabosti pápeža dosvedčovalo práve telo lásku ku transcencii, a to až do krajnosti. V tomto svedectve spočívala sila slabosti, o ktorej v súvislosti

s krížom uvažuje apoštol Pavol v Liste Korinťanom (porov. 1 Kor. 20-31). Preto sa pápežova bolestná cesta neskončila abdikáciou. Jeho utrpenie malo pre život cirkvi i sveta význam, ktorý ťažko môžu zaznamenať aj najvynikajúcejšie svetové agentúry. „Božie kráľovstvo nie je z tohto sveta“ – či sa to už niekomu páči, alebo nie, tu platí viac ako inokedy.

Môže to byť niekedy veľmi bolestné a ťažké, ako je to aj v prípade utrpenia Svätého Otca, ale zabudnúť, ako to vlastne Kristova Cirkev hlása od začiatku, že dejiny človeka sú Ježišovou smrťou a zmŕtvychvstaním vykúpené; že Kristovo kráľovstvo existuje. *Christus regnat* – tak znie základné posolstvo Cirkvi *Regnavit a ligno Deus*. Trónom Cirkvi je síce vždy kríž, ale je to kríž Kristov, kríž pravdy víťazstva a v ten Svätý Otec Ján Pavol II.

Za Jánom Pavlom II.

*Odišiel rybár zomrel pápež
čas sa rozkmital!
Láskavý otec - dobrý pastier
s dušou básnika*

*Už dávno prekročil prah nádeje
a teraz je už vo večnosti
Odišiel z tohto sveta vo viere
že Pán ho omilostil*

JÁN MARŠÁLEK

Čím bol pre mňa Svätý Otec Ján Pavol II.

Pri sledovaní správ CNN o daniach vatikánskej televízie v neskorý piatok večer zaznela zo strany televíznej redaktorky o.i. poznámka, že veľká časť tých, čo stoja na námestí Svätého Petra a modlia sa zdravie Svätého otca, vlastne ani iného pápeža nepoznala. Mala pravdu. A môžem dodať, že táto konštatácia platila aj pre mňa osobne. Vo svojich bezmála tridsiatych rokoch aj ja patríam ku generácii, pre ktorú jestvoval len jeden pápež. Naša generácia žila na prelome dvoch dejinných epoch – komunistickú, v ktorej prežila svoje detstvo a kapitalisticko-demokratickú, v ktorej dospievala.

Moja prvá spomienka na Jána Pavla II. sa viaže k roku 1981, keď bol nášho spáchaný atentát. Ako päťročného dieťa som vtedajšej politike pochopiteľne rozumieť nemohol. Jasne som však cítil akési obavy, strach, ba až zdesenie, ktoré sa zračilo na tvárach a v reči rodičov-učiteľov, ktorí za zatvorenými dverami potichu počúvali len ťažko zrozumiteľné večerné správy Hlasu Ameriky o tejto tragédii. Ako dieťaťu mi bolo zrejmé: Stalo sa niečo veľmi zlé. Nejakému dobrému človeku bolo veľmi ublížené. Pápež v tej chvíli pre mňa predstavoval sveta dobra, voči ktorému neidentifikovateľné sily zla podnikli surový útok.

Netrvalo dlho a zločinný systém – ktorý podľa všetkého stál aj za spomenutým atentátom – sa zosypal. Nastala krátkodobá eufória a ilúzie, že teraz už všetko pôjde dobrým smerom a o chvíľu tu bude raj na zemi. Znova však k tomu nedošlo. V roku 1990 náhly príval slobody poplietol mysle a správanie mnohých ľudí aj našej krajiny, pre ktorých sa hmotné bohatstvo a čisto osobné záujmy stali najvyššou hodnotou. Pápež už vtedy pri svojej historickej návšteve Slovenska veľmi prezieravo

varoval pred negatívnymi stránkami tohto nového spoločenského trendu. O päť rokov neskôr pri druhej návšteve zas o.i. vyzdvihol vlastenectvo, no varoval pred prehnaným nacionalizmom, ktorý v tom čase dostal zelenú aj u nás.

Človek, ktorý na vlastnej koži prežil útrapy dvoch najsurovejších režimov 20. storočia – nacizmu a komunizmu – vedel vždy veľmi dobre o čom hovorí, keď spomínal slobodu. Rovnako ako v časoch totality aj v posledných rokoch hovoril o témach, ktoré boli mnohým mocným tohto sveta neprijemné. Slušne, no rázne sa postavil proti najmocnejším tohto sveta, ktorí si uzurpovali právo zbombardovať každú krajinu, ktorej vedenie sa im nezdá dostatočne servilným. Obhajoval dôstojnosť človeka, ktorý sa v dnešnej kapitalisticko-konzumnej spoločnosti zmenil už len na kalkulatívnu ekonomickú položku, ktorá je zaujímavá len potiaľ, pokiaľ je schopná pracovať. Stal sa najznámejším zástancom pravých, skutočných hodnôt, nie takých, aké v médiách ponúka väčšina dnešných „celebrít“ a mediálnych idolov.

Zastával líniu pravej kresťanskej mravouky, ktorá sa mnohým zdala prekonanou a nepatriacou do 21. storočia. Už súčasnosť však zreteľne ukazuje, kto mal pravdu: Či ten, kto hlásal bezbrehý liberalizmus a egoizmus jednotlivca, alebo ten, kto ľudské práva a slobody vždy bezpodmienečne spájal s povinnosťami a zodpovednosťou voči druhým.

Najmä preto sa Ján Pavol II. stal symbolom kresťanských a vôbec všeludských, trvale platných hodnôt. Pápež a učenie katolíckej cirkvi je aj pre mňa jedným z posledných ostrovov zdravého rozumu v dnešnej rozbúrenej spoločnosti. Ján Pavol II. pre mňa v roku 2005, rovnako ako v roku

(Dokončenie z predchádzajúceho čísla)

„Dnes skúsime inovovať našu obvyklú formu diskusie,“ prehodil akoby mimochodom profesor Cibák. Študenti zbystrili pozornosť. Jedni boli zvedaví, o čo pôjde. Druhí rozmýšľali, akú „búdu“ na nich Cibák zase šije. Ďalší očakávali trochu rozptýlenia a nechceli, aby im niečo dôležité ušlo hneď na začiatku.

„Rozdelíme sa na dve skupiny,“ spresňoval zámery inovácie diskusie Cibák. „Tí, ktorí sedia po ľavej strane posluchárne, budú zastupovať „modrých“ a tí, ktorí sú na pravej strane, pomenujeme „zelení“. Zelená skupina striedavo bude nastolovať otázky z liberálnych postojov a hodnotí a modrá bude obhajovať princípy sociálne orientovaného trhového hospodárstva,“ stupňoval zvedavosť študentov Cibák.

Študentom sa „hra na diskusiu“ zapáčila. Bolo to čosi nové. Zvedavosť povzbudzovala a nuda sa z posluchárne rýchlo vytratila. Študenti sa napodiv hneď orientovali a zgrupovali sa do skupín na „modrých“ a „zelených“.

Obidve strany si zvolili vedúcich z „ačkárov,“ to značí tých, ktorí študujú na jednotky. Budú mať vstupné príspevky a udeľovať slovo ostatným.

Profesor Cibák sa uvelebil v rozheganom kresle posluchárne s očakávaním, čo bude ďalej. Zakrátko poslucháren ožila veselou vravou a diskusia mohla začať.

Štvrtoročníci na vysokej škole sú už rozhladení mladí ľudia, schopní sa vyjadrovať k mnohým odborným, politickým a spoločenským problémom. Svedčí o tom aj dohovor medzi „zelenými“ a „modrými“, že vynechajú diskusiu o tom, čo už bolo. Chcú hovoriť predovšetkým k súčasným otázkam.

Obidve skupiny sa zhodli, že minulé režim sa ukázal ako neschopný zvládnuť proklamované historické zmeny. V súťažení so svetovým hospodárskym trendom vývoja koncepcia socializmu totalitnou cestou neuspela a dostala sa do štádia „stagnácie“, kedy východiskom musela byť zmena od totalitnej k demokracii a od centralizovaného administratívneho riadenia k voľnej trhovej ekonomike. Nie zmena násilná, ale demokratická. Také pochopenie nutných zmien na oboch stranách barikády viedlo k tomu, že zmeny sa uskutočnili „zamatovou“ cestou. Boli prípady, keď niekde sa to stalo aj menej „zamatovou“ cestou.

Štartovacím mechanizmom skoro všade bol pohyb mládeže v prospech zmeny za účasti progresívnych síl, ktoré pripravovali variant zmeny už v rámci Gorbačovovej „perestrojky“, inde nazvanej „prestavba“.

Profesor Cibák pozná svojich študentov ako svoje knihy. Vedel v nich čítať, poznal ich názory, odhadol, ako sa bude viesť diskusia, aj to, že pravdu majú vždy profesori.

Čo ho najviac znepokojovalo, bola práve táto profesorská pravda. Kvôli nej často bolo veľmi ťažko rozprúdiť medzi študentmi diskusiu. A keď sa rozvírila, neslobodno bolo zahriakovať, vyslovovať konečné súdy a v žiadnom prípade zosmiešniť niekoho, aj keby rozprával kadejaké nezmysly.

Všetko záviselo od dobrého úvodu do diskusie a ako sa to prednieslo. Ak je v posluchárni veľký útlm, dobre je začať vyhlásením, že „dnes sa nebude konať kontrolné preskúšanie látky z minulej hodiny.“ Cibák to spestril ešte poznámkou, že „študent Jaciga – najhorší v triede – bude ľutovať, lebo iste je nadnes dobre pripravený.“ Jaciga túto ľútosť vzápätí náležito hlasito aj prejavil.

Voľba prvého vstupu pripadla na vedúcu „zelených“ Maticú. Začala otázkou: „V zamatovej revolúcii sme chceli zmeny, myslíte, že nastali zmeny k lepšiemu?“ Bola to provokatívna otázka, nakoľko indikovala potrebu zmien v smere posilnenia liberálnej koncepcie.

Za „modrých“ odpovedal vedúci Barica. „Zmeny nastali, ale niekomu k lepšiemu a niekomu k horšiemu.“ „Zmeny k lepšiemu nastali najmä v rýchlozobohatých. Súčasne sa prudko rozmnožili počty ľudí, ktorí upadali do chudoby a tých, ktorí sú vytlačení na okraj spoločnosti.“

V druhom vstupe za „zelených“ Maticú formulovala názor „liberálov“ odporovanými argumentmi z praxe tak, že

„nie dostatok zdrojov, čo nasvedčuje, že treba viac liberalizovať, rýchlejšie uskutočňovať reformy a spoliehať sa viac na príchod zahraničných investorov.“

Barica za „modrých“ oponoval rétorikou sociálne trhov orientovaných prívržencov reformiem. „V predchádzajúcom politickom cykle sa uplatňovala koncepcia sociálne orientovaného trhového hospodárstva, zdroje stačili na udržanie pomerne dobrej úrovne sociálneho zabezpečenia občanov. Problémy ekonomickej nerovnováhy, ktoré sa vytýkali tomuto cyklu, pokračovali ďalej aj v druhom politickom cykle, pravda s väčšími nedostatkami. V sociálnej oblasti vyústili takmer do krízy sociálneho systému.“

Tretí vstup Maticú v obhajovaní prístupov liberálov začala tým, že „reformy už začínajú prinášať výsledky a od budúceho roku sa situácia iste ešte zlepši. Nemožno prehliadať aj to, že „Slovensko

PETER PODBANSKÝ

Odkazy nastupujúcej generácii

Úryvky z románu Študenti a ich profesori

sa v zahraničí hodnotí ako „najreformovanejšia krajina“ - pritvrdzovala prednosti liberálov.

Baricovi za „modrých“ vyvolalo tvrdenie Maticú na tvári úsmev. „Ide viac o propagandu, než reálne výsledky reformiem,“ odpovedal. „Kvalita rozvoja, ktorú reforma sleduje, nie je dobrá. Polarizuje slovenskú spoločnosť na chudobných a bohatých, medzi ktorými sa vytvára stále väčšia priepasť. Úspechy síce sú, ale čo z toho, keď Slovensko sa posúva v hodnotení produktivity práce a dosahov reformiem na obyvateľov na koniec rebríčka 25-tich členských krajín Európskej únie spolu s Poľskom a pobaltskými krajinami.“

Maticú za „zelených“ v štvrtom vstupe nadhodila tému, ktorá mala posilniť úspešnosť liberálov. „Liberálne prístupy v privatizácii prilákali na Slovensko značný počet zahraničných investorov. Privatizovať je nutné preto, že štát nie je dobrým vlastníkom. Zahraniční investori vytvárajú potrebné nové pracovné miesta a ich príchod posilňuje ekonomické postavenie SR vo svete“ - uviedla Maticú.

Barica za „modrých“ vyslovil na tieto argumenty iný názor: „Liberáli privatizujú hlavne preto, že sú na predaji zahraničným investorom zainteresovaní. Hovorí sa o oficiálnych a mlčí sa o neoficiálnych mnohomiliónových províziách pre osoby aj pre politické strany. „Privatizácia neprináša toľko, ako sa predpokladalo, nie je transparentne uskutočňovaná a sú podozrenia, že sa tam praktizuje klientelizmus a korupcia. Paradoxne často neprináša, ale v dôsledku efektívnosti znižuje počet pracovných miest,“ zdôvodňoval. Opýtal sa, „prečo štát v privatizácii Slovenských elektrární predal elektrárne talianskemu štátu, ktorý doteraz nevedel pre seba zabezpečiť dostatok elektrickej energie a musí elektrickú energiu dovážať. Slovensko je sebestačné a má mierny prebytok elektriny, ktorú aj vyváža.“

Maticú v piatom vstupe predkladania liberálnych názorov a argumentácii za „zelených“ predhodila ešte otázku voľného trhu, slobody a demokracie, ktoré sú obvyklými zbraňami v prospech liberálnych riešení. Uviedla: „Výhodou liberálnych princípov je, že voľný trh vyrieši takmer všetko. Potom je tu sloboda, voľnosť konania, pohybu, názorov, viery a správania, ktoré sú príliš lákavé, než aby sa pre neviazanosť prejavov spochybnili, sú atraktívne, hlavne medzi mladými ľuďmi,“ zdôvodňovala.

Barica reagoval na tieto argumenty tak, že z hľadiska sociálne orientovaného trhového hospodárstva nikto uvedeného slobody a demokratické vymoženosti nepochybnuje, ale že problém je v „miere“ ich uplatňovania. „Miera liberalizmu už prekročila prah jeho únosnosti,“ nástojil. „Nezvládnutý rýchlostný liberalizmus treba kritizovať nielen v reforme ekonomickej a sociálneho systému, ale predovšetkým v nezvládnutej re-

forme v školstve, v kultúre a v jeho dôsledkoch v hodnotovom systéme.“

Po dohodnutej zmene predkladania vstupov, podľa ktorej pri prvých piatich vstupoch začnú „zelení,“ oponovať budú „modrí“, a v ďalších piatich vstupoch nadhodia problémový okruh „modrí“ a oponovať budú „zelení,“ v šiestom kole začali „modrí“.

Barica uviedol svoju prezentáciu najcitlivejšou oblasťou transformácie. Sociálne dosahy liberálnych reformiem. „V esej, ktorú som spracoval, prišiel som k záveru, že Slovensko vďaka reformám na báze neoliberalných princípov síce podľa liberálov v zahraničí je na poprednom mieste v uskutočňovaní reformiem, ale vďaka nim sa ocitlo takmer vo väčšine ukazovateľov životnej úrovne ľudí na posledných miestach rebríčka členských krajín Európskej únie.“ „Miera nezamestnanosti od roku 1998 neustále rástla. V polovici roku 2004 dosiahla vyše osem-

„liberálov“ Maticú.

V ôsmom kole Barica za „modrých“ sa rozhodol ešte viac pritvrdiť argumenty. „V reformách liberálov sa síce dávajú po kvapkách ďalšie skromné korunky sociálne odkázaných, ktoré im predtým v škrtach po tisícach vzali, lenže zo životného minima (zhruba štyritisícšesťsto korún) na Slovensku sa vyžiť nedá. Nedostatok zdrojov, o ktorých s obľubou liberáli hovoria, nie je vo vynaložených „drobnych“ pre sociálne odkázaných, ale niekde inde. Spočívajú hlavne v odlive peňazí do zahraničia v dôsledku nevýhodných privatizácií a privatizáciách za každú cenu. Napríklad privatizácia elektrární znamená pre občana na Slovensku dlhodobu veľkú stratu,“ argumentoval Barica.

Maticú sa snažila ospravedlniť privatizačné praktiky liberálov tvrdením, že „privatizovať treba, lebo štát nie je dobrým vlastníkom,“ vysvetľovala.

Úryvky z románu Študenti a ich profesori

„Provízie sa poskytujú všade vo vyspelých krajinách. Nadštandardné výhody, ktoré poskytujú štát na úkor daňových poplatníkov, sú preto, lebo Slovensko zaostávalo v príleve zahraničného kapitálu, doterajší manažment nebol schopný prevádzkovať strategické podniky tak, aby neboli stratové. Návratnosť investícií na Slovensku je pre zahraničných investorov v dôsledku nízkych miezd a štedrých úľav a výhod zo strany štátu jednou z najlepších, čo ich láka investovať najmä u nás.“

„Deviate kolo by malo byť o dôveryhodnosti k smerovaniu krajiny, reformám a k politikom,“ otvára ďalšie kolo za „modrých“ Barica. „Väčšia polovica ľudí nesúhlasí so smerovaním ekonomiky a nedôverujú reforme, ktorú robia liberáli,“ oponuje Barica „zeleným“. „Svedčia o tom prieskumy verejnej mienky, v ktorých vládne, NR SR a premiériovi nedôveruje veľká väčšina. Zvyšuje sa počet tých, ktorí nedôverujú žiadnemu politikovi. Vláda už koncom druhého roku vládnutia stratila väčšinu v parlamente. Drží sa a schvaľuje zákony len vďaka „nezávislým“ poslancom, ktorých si ako je rozšírené „kupte,“ veľavravne prizvukuje Barica.

„Nie je nič v poriadku, ak reformy, ktorými sa mení sociálny systém v štáte, iniciuje malá skupinka liberálov a pripravujú a realizujú ministri, ktorých volebné preferencie sa pohybujú zhruba na úrovni dvoch či štyroch percent. Tiež je čudné, ak po schválení kontroverzných zákonov za pomoci „nezávislých“ príslušný minister pozýva poslancov na husacie hody, či čašu šampanského.“ Nadhadzuje tému do diskusie Barica.

Maticú za „zelených“ mala čím ďalej tým viac problémov, aby obhájila liberálne princípy v politike liberálov. „Otázka dôvery a nedôvery je relatívna,“ zľahčovala problém Maticú. „Slováci sú tradične skepticky naladení,“ odpovedá frázou s médií. Lákane zahraničných investorov je obvyklé v transformujúcich sa krajinách. Že slovenskí liberáli to robia nad povolené hranice Európskej únie, to sa časom vysvetlí prečo je tomu tak. Aj v prípade spoločnosti U. S. Steel Košice sa napokon muselo vrátiť späť štátu pre nedodržanie limitov štátnej pomoci vyše miliardy korún. Prípád s „nezávislými“ poslancami sa vysvetlí. Nejde o ich kupovanie ale o „prehodnocovanie priorít pomoci tým regiónom z ktorých príslušní ochotní nezávislí pochádzajú“ zdôvodňovala Maticú. „Ak zákony prechádzajú s pomocou „nezávislých“, je to lepší variant, než aby sa zákony v parlamente neschvaľovali pre nedostatok poslanceckých hlasov“ nepresvedčivo dodala.

„Ľudia, a nielen tí z Transparency International, ako je známe, majú na to iný názor,“ spochybňoval jej argumenty Barica.

Desiate kolo sľubovalo najzaujímavejšiu diskusiu. Bolo o hodnotovom systéme, ideách a záujmoch. Barica za „modrých“ logicky chcel v ňom dokázať,

že orientácia na sociálne orientované trhové hospodárstvo je pre Slovensko lepší variant, než neoliberalné manévry v reformách na báze škôkových terapií.

„Najviac škôd nezvládnutý liberalizmus spôsobil v oblasti degradácie hodnotového systému,“ otvoril svoj vstup do diskusie. „Nedostatočná podpora vlastnej kultúry a import nevkusných, brutálnych vzorov násilia, vrážd, nevery, virtuálnych výmyslov úspešnosti, nemoralnosti, pretvárk a falošne naservirovaných právd, formujú už viac rokov vkus ľudí.“ S nevoľou vyslovoval všeobecnú kritiku Barica.

„Takmer každý je zneistený na ulici, v práci a doma,“ pokračoval. „Ľudia si zvykli, že denné správy v televízii začínajú tým, kto koho zavraždil, koho vykradli, koľko žien znásilnili, kde došlo k zabitiu starých ľudí, proti komu bolo práve vznesené podozrenie zo sprenevery, zneužitia právomoci verejného činiteľa, záškodníckej činnosti zločineckej skupiny a tak ďalej.“ „Také spravodajstvo pôsobí nemotivujúco, skôr vyvoláva u ľudí strach a utlmuje nesúhlas so spôsobom vládnutia,“ rozvážal horúcu tému Barica.

Maticú za „zelených“ čakala, že „modrí“ napadnú tento citlivý problém v reforme. V replike použila obvykle argumenty liberálov. „Liberalizačný trend, ktorý presadzuje právicová slovenská vláda v súčasnosti je do značnej miery prekopírovaný z USA, ktoré sú lídrom v ekonomickom raste vo svetovom meradle s najväčším počtom bohatých ľudí,“ uviedla Maticú.

Barica využil „právo na pripomienku“ a rezolútne jej pripomenul, že „Európska únia má program budovania „Sociálnej Európy,“ tiež to, že okolité krajiny, Česko, Poľsko a Maďarsko v podstate realizujú program sociálne orientovaného trhového hospodárstva.“ To značí, že nie je správne ak sa krajina odchyľuje od európskych princípov v rozvojevej stratégii. Navyše Európa má svoj, historicky bohatší a prítlačivejší hodnotový systém a zápasí s amerikanizovaním Európy ako nepriaznivým novodobým javom.“

Profesor Cibák nezasahoval do diskusie lídrov „liberálov“ a „socialistov“. Bedlivo pozoroval diskusiu a v mysli si pochvaľoval, že študenti vedia uhádnuť, akým smerom viesť diskusiu na horúce témy. Bol spokojný s tým, ako premiati Maticú a Barica zvládli svoju úlohu lídrov v nastolovaní ťažiskových problémov do diskusie, s ktorými najviac žije spoločnosť a samozrejme aj študenti, ktorým sú tieto otázky pri štúdiu veľmi blízke. Veď univerzity sú na to, aby študenti mohli slobodne a voľne prezentovať svoje názory bez akýchkoľvek zábran. V praxi túto výsadu budú musieť často trochu poopraviť.

Profesor Cibák videl, že študenti berú diskusiu vážne a že by sa mohla náročnosť diskusie zvýšiť. Navrhoval, aby sa ďalšia diskusia zamerala na podrobnejšiu analýzu dosahov na životnú úroveň ľudí, ktorá by mala testovať efektívnosť a užitočnosť reformiem.

Sústredená pozornosť, s akou študenti svojich lídrov sledovali ako aj priebeh ich reagovala naznačovali, že bude spravodlivejšie, ak sa dá možnosť, aby sa vyjadrili aj ďalší študenti, ak to už neurobili faktickými poznámkami počas dialógu svojich vedúcich, uvažoval Cibák.

„Treba dať slovo najmä tým, ktorí sa hlásili ešte počas dialógu. Iste majú postrehy vhodné počasimnutia,“ radil diskutujúcim Cibák. Vyzval, aby sa hlásili o slovo tí, ktorí majú zásadnejšie pripomienky do rozpravy.

Študenti súhlasili a prijali zásadu, aby sa prv vyjadrili „modrí“ a potom prišli na rad „zelení“. Jedni druhým môžu voľne oponovať.

Spomedzi „modrých“ sa do diskusie zapojili ďalší. Anica, Štefko, Martin, Vlado, Marek, Katka a Monika.

Anica namietala. „Prečo sa nemohla zachovať pre všetkých aspoň taká úroveň sociálneho zabezpečenia a istôt, aká bola dosiahnutá?“

Štefko pritvrdil Anicinu otázku a na „zelených“ dobiedzal otázku, prečo sa rozširuje chudoba na Slovensku. „Ľudia by boli spokojnejší a rovnostárstvo by sa mohlo postupne odstraňovať ďalším diferenciačnými opatreniami v oblasti

miedz a ostatných príjmov, či daňového zaťaženia," zdôvodňoval. „Ibaže vlny združovania, ktoré zachvátili v období politického cyklu liberálov Slovensko pri súčasnom poklese reálnych príjmov väčšiny občanov sa pričínajú, že zo Slovenska sa postupne stáva „chudobinec Európy," tvrdil. „Veď nie je správne, ak dve tretiny občanov Slovenska zarábajú mesačne menej ako štrnásťtisíc korún. Tretina má mzdu vyššiu ako pätnásťtisíc korún," uvádzal údaje z dielne Štatistického úradu.

Martin kritiku zamerl na nevyhodnosť privatizácie a na presadzovanie záujmov politických strán a skupín v privatizácii. Uviedol, že "v privatizácii išlo o to, aby sa jej náklady premietli do rastu cien (telekomunikačných služieb, plynu, elektriny a ďalších), čím občania v podstate zaplatili zahraničným investorom náklady na privatizáciu. Efekt privatizácie pre občanov nebol veľký, zatial zahraničné spoločnosti utiesene si svoje zisky zvyšujú." Za slabé miesto označil politické nominácie, najmä to, že „nominanti politických strán obsadzujú mnohé vedúce miesta bez toho, aby mali na to odborné a iné predpoklady. Hlavné preto porovnávajú úroveň krajiny ustavične klesá. Berú sa tým miesta vysokoškolským, ktorí musia chodiť za prácou do zahraničia," spochybňoval tvrdenia „zelených" liberálov podrobnosťami Martin.

Vlado, ďalší „premiant" v triede, si trúfal v kritike viac. Nesúhlasil s politikou uprednostňujúcou zahraničných investorov. „Domáce firmy v dôsledku nerovnakého podnikateľského prostredia zapríčineným zvyhodňovaním zahraničných investorov vládnymi dotáciami a poskytovanými výhodami sa nedostatočne pričínajú o vyššiu tvorbu zdrojov," uviedol.

Marek poukázal na kritický problém reformy – nedostatočnosť uplatnenia doma, veľkú mieru nezamestnanosti a rast chudoby. „Už roky sa nedarí vytvárať dostatok nových pracovných príležitostí. Veľa ľudí nechádza uplatnenie doma a idú za prácou do zahraničia," rozladene prízvukoval. „Ročne odchádza do zahraničia zhruba desaťtisíc ľudí s vysokoškolským vzdelaním. Tam berú takmer každú prácu." „Načo nám budú inžinierske diplomy, ak sa nebudeme môcť po skončení vysokej školy doma uplatniť," poukázal na citlivý problém absolventov, z ktorých stále viac ostáva bez práce a možnosti uplatniť svoju kvalifikáciu.

„Nemožno považovať za správny trend, keď podľa výsledkov výskumu každý tretí občan Slovenska zvažuje možnosť odísť za prácou do zahraničia. Motívom je túžba po vyššom zozboku, ale aj nespokojnosť s celkovou spoločenskou a politickou situáciou, snahou žiť vo vyspelejšej krajine ako Slovensko a iné." „Stále viac ľudí reforma vylučuje na okraj spoločnosti a rozširuje pascu pre chudobných, z ktorej niet väčšinou návratu. To nie je to, čo ľudia pri dožadovaní sa zmien chceli a chcú," pritrhovoval diskusiu Marek.

Katka prehovorila k večne diskutovanej téme medzi študentstvom – hodnotový systém a čo s ním súvisí. „Niečo nie je v poriadku, keď sa to stáva často a deľkventi sa odvolávajú na vzory z televíznych filmov," začala svoj príspevok Katka. „Ako príklad uviedla otrasné prípady, keď vraždili deti, ktoré majú od 12 rokov do 15 rokov. V policajnej správe bolo, že jeden v chlapcov pri vypočúvaní vyhlásil, že sa mu páči krv a akčné filmy, kde sa vraždí."

Monika pokračovala v Katkinej myšlienke a rozvádzala ju ďalej. „Ľudia sa prestali brániť nevkusu a urobili si z neho zábavu, či naplnenie voľného času pre celý život. O čo tu pseudokultúre vlastne ide?" kládla otázku. „Treba s tým niečo robiť, aby skomercializovaná, skorpumpovaná kultúra, postavená na pochybných neoliberalných hodnotách, postupne nevytláčala hodnotový systém založený

na vlastných kladných hodnotách kresťanskej civilizácie," s nevoľou sa dožadovала za súhlas ostatných Monika. „Trápne je, keď herci - aby prilákali do divadiel ľudí - vystupujú úplne nahí. Tiež to, že talentovaní herci často si musia zarabať predvádzaním sa, varením jedla na obrazovkách televízorov a šaškovať v reklamách, aby prežili," s poľutovaním hovorila Monika.

„Zelení" boli zaskočení tvrdou kritikou dosahov liberálnej koncepcie reforiem prívalom argumentov zo strany „modrých". Do diskusie na obhajobu liberálnych princípov v reforme sa prihlásili Vlasta, Soňa, Václav, Gejza, Ivan a Iveta.

Vlasta sa pokúsila navodiť opodstatnenie liberálneho poňatia reforiem tvrdením, že „liberalizujúci trend sa presadzuje aj v iných krajinách EÚ. Nie je to liberalizmus v pravom slova zmysle, ale funguje, napríklad vo Veľkej Británii," neisto uvádzala príklad krajiny, kde vládu labouristi a ich tretia cesta viac hovorí v prospech sociálne orientovanej trhovej ekonomiky s liberálnymi princípmi. Druhý príklad s Holandskom tiež nebol veľmi presvedčivý. V Holandsku reformy sprevádzajú masové protesty mnoho tisíc nespokojných ľudí.

Soňa pripomenula, že liberalizácia otvára svoju náruč slobode, voľnosti „lietať" stále vyššie, všade a slobodne, čo spolu s neviazaným spôsobom správania je pre mládež prítlačivá a bude aj naďalej. „Nevidím dôvod, prečo by to nemala využívať plným dúškom aj súčasná generácia," nástojila na svojom presvedčení. Anica sa jej opýtala, či túži za „hipikmi", ktorí sa pod vplyvom marihuany oslovovali „sestra" a „brat". „Tito začali otvárať svoju náruč voľnosti lietať, až mnohí dolietali a nakazili sa chorobou AIDS," ironicky poznamenala.

Václav presvedčoval, že jedine na liberálnych princípoch je možný pokrok. „V Amerike sa presadzuje model, ktorý dlhodobo priviedol USA k najprosperujúcejšej a najvýkonnejšej ekonomike vo svete," prízvukoval. Marekovi od „modrých", ktorému také zovšeobecnenie sa nepáčilo, nesúhlasil. Vo faktickej poznámke vysvetlil, prečo „v Amerike bohatí, aj keď bohatí, robili to postupne, s mierou - na rozdiel od našich rýchlochobratlíkov." Marek ešte spochybnil preberanie liberálneho modelu USA tak, že „je dobrý pre bohatú, na iných historických základoch formujúcu sa Ameriku, ale nie pre chudobné Slovensko s trinásťročným obdobím nezávislosti." „Pokrok v liberalizme je vtedy, ak sa uplatňuje s mierou; keď sa tá prekročí, produkuje getá chudoby," dodal.

Gejza za „zelených" obhajoval liberálnu orientáciu, ktorá dáva lepšie šance každému, vrátane národnostných menšín. Svedčí o tom množstvo politických nominácií za stranu maďarskej koalície do riadiacich orgánov na ministerstvách, do strategických podnikov a štátnej a verejnej správy. „Aj keď väčšinou nejde o odborníkov, má to svoj politický význam," zdôvodňoval.

Martin od „modrých" oponoval. „Najväčšie zlo, ktoré sa v priebehu transformácie zakorenilo, je, že do odborných funkcií na všetkých úrovniach hospodárstva a verejného sektora sa dostali odborne nepripravení politickí nominanti, ktorí namiesto národnostných a občianskych záujmov presadzovali záujmy politických strán, vlastné osobné, alebo menšinové záujmy. Aj preto Slovensko má najväčšie problémy s uskutočňovaním transformačného procesu v záujme spoločnosti," presvedčoval Martin.

Vlado svojou poznámkou sa vyjadril k nutnosti zániku politických strán na etnickom princípe, pretože to nie je v súlade s politikou Európskej únie, ktorá princíp integrity považuje za svoju prioritu. Pripomenul, že „členstvo Slovenska v Európskej únii znamená pre slovenský štát zabezpečenie jeho integrity a pre občanov istoty, ktoré v dôsledku expanzie maďarského nacionalizmu v strednej

Európe sa po celé stáročia spochybňovali a traumatizovali jeho obyvateľov. Preto úsilie strany maďarskej koalície o autonómiu, Veľké Maďarsko, ako aj snahy o izoláciu maďarskej menšiny stupňovaním ďalších nadštandardných práv pre túto večne nespokojnú menšinu sú kontraproduktívne," uviedol. „Politici, ktorí budujú kariéru na roznečovaní maďarstva v Karpatskej kotline, lepšie urobia, ak svoje úsilie budú smerovať na politickú integráciu a zlepšovania koexistencie a spolunažívania maďarskej menšiny s väčšinovým národom," pripomínal Vlado.

Ivan, spolužiakmi uznávaný filozof medzi ekonómami v skupine štvorročikov, si za filozofoval po svojom. „Liberalizmus vždy bol na čele pokroku, zatial ostatné „izmy" za ním zaostávali." „Aj keď je to paradox, platí, kto má peniaze, má pravdu. Sila peňazí obyčajne prevláda nad mocou zákona. Ľudia radšej vidia svoje idoly v bohatých, šťastných, úspešných a stále sa usmievajúcich ľuďoch. Väčšia časť rada vidí „smotánku" zbohatlíkov a hltavo listuje v bulvárnych časopisoch, kde možno vidieť nielen málo zahalené krásky, ale aj neobjavených lupičov, defraudantov nebankových spoločností a „tunelárov" pri privatizácii. Obdivuje privatizérov, ako za pár rokov prišli k miliardám, bohémov, ktorým svet je „gombička" a každá žena „je kočka na zožranie." „S miernym nadnesením," pokračoval Ivan, „sú to zväčšia plody atraktívneho liberalizmu, voľnosti a neviazanej slobody podnikania." „Páči sa mi to," s úšľabkom uzavrel Ivan svoj príspevok.

„Ibaže," oponoval Števo od „modrých," „trvalo desaťročia, kým ktosi z ulice v krajinách neobmedzených možností z ničoho prišiel k mnohomiliónovému majetku. U nás mnohí ľudia, ktorí pred desiatimi rokmi nemali nič, nadobudli mnohomiliónové majetky za historicky najkratšie obdobie, ako je možné. Prečo asi? Nie je za to zodpovedný bezbrehý liberalizmus?" priklinoval pointu Števo.

Iveta ešte zodpovedala otázku „modrých" o rozširovaní chudoby. „Chudoba je relatívny pojem," vysvetľovala. „Jedným z princípov liberálneho poňatia spoločnosti je, že každý sa musí o seba postarať sám. Mzdy nemôžu rásť rýchlejšie, ako rastie produktivita. Určuje ich dopyt a ponuka na trhu práce. Preto sa stáva, že čerstvý absolvent ekonomie po skončení školy sa vyšplhá za generálneho riaditeľa s platom sedemdesiat tisíc korún na mesiac, zatiaľ čo drvivá väčšina absolventov vysokých škôl dostáva postupne platy okolo desaťtisíc korún. „Mne to pripadá ako chaos," oponoval Marek za „modrých," „obávam sa, že voliči v nastávajúcej voľbách takúto politiku aj patrične zhodnotia," dodal.

Viaceri diskutujúci pripomenuli celosvetové ťaženie najmä mládeže proti neoliberalizmu a globalizácii, „ktoré nadobúda rozmery vojen" a diskusia sa chýliala ku koncu.

Pri hľadaní pravdy uprednostňovaním rozvíjania hospodárstva a spoločnosti na princípoch neoliberalizmu alebo sociálne orientovaného trhového hospodárstva sa riešenie nenašlo.

Ukazovalo sa, že prevahu nadobudli v diskusií „modrých". V závere najviac zabodoval Vlado, keď nadhodil ešte otázku liberálnej dogmy moci peňazí a materiálnych statkov vo vzťahu k pocitu šťastia ako dôležitej ľudskej hodnoty. „Hľadanie správnej hodnotovej orientácie treba podporovať, lebo súvisí s pocitom šťastia ľudí, ktoré sa pomaly z našej spoločnosti vytráca. Pritom výskumy ukazujú," rozvíjal svoju myšlienku Vlado, že „túžba po materiálnych statkoch pocit šťastia znižuje. Aj to, že v priemyselných krajinách sa počet ľudí, ktorí sa cítia šťastnými, nemení od druhej svetovej vojny napriek tomu, že životná úroveň obyvateľstva sa v týchto krajinách zvyšuje."

Vlado zdôvodňoval, že „je ťažko povedať, kde treba u ľudí hľadať hodnotu pocitu šťastia. Z výskumov vo svetom meradle vyplýva, že najšťastnejší ľudia sú Nigérijčania, na ďalších miestach sa umiestnili Mexičania, Venezuela, Portoriko.

Katka sa k Vladovi pridala poznámkou, že „z európskych štátov všeobecne šťastnejší sú ľudia v Dánsku, najnešťastnejší ľudia sú obyvateľia východnej Európy. Rumunsko, Arménsko a Rusko uzatvárajú posledné miesta v rebríčku hodnoty šťastia," odvolávala sa na najnovšie výskumy Katka.

„Položme si otázku, prečo je tomu tak," pokračoval v polemike Vlado. Záverom ešte dodal, že „politika by si mala viac ako doteraz všimnúť aj dôsledky svojej vládnutia s pohľadu liberalizácie vo vzťahu k hodnotovej kategórii pocitu šťastia a solidarity medzi ľuďmi. Z hodnotového rebríčka liberálov a ich reforiem sa vytráca hodnota solidarity medzi ľuďmi. Je na škodu vecí, že tieto aspekty sa v reforme bagatelizujú."

Profesor Cibák si myslel, že by mal teraz niektoré otázky vysvetliť, ale otáľal ešte s odpoveďou. Chcel, aby sa študenti vyhovorili. Rozmýšľal, či množstvo otázok „prečo je tomu tak," možno v krátkosti zodpovedať. Napokon sa rozhodol, že ich názory a postoje zohľadní vo svojich prednáškach. Arbitra však robí nebude. Nech sa každý rozhoduje sám. Nedalo mu, aby nevyšloviť ešte aspoň dve-tri profesorské pravdy. Pripomenul, že „dôležitejšia než delenie na prívzencov liberálov, či sociálne orientovaných vyznavačov pravdy, je čitateľnosť v postojoch, ktoré by mali byť založené na hodnotách a ideách. To značí,

že treba si sformovať názory na spôsob a kvalitu života, nemeniť ich podľa konjunkturných „izmov", a pevne za svojimi názormi stáť."

Z profesorských právd by si mali študenti ešte zapamätať, že nedomyšlená, nedostatočne zvládnutá reforma prináša straty a zhoršenie sociálnej situácie mnohých ľudí. Nikto nie je proti dobre premysleným a pripraveným reformám. Tie ľuďom pomáhajú. Na nezvládnuté reformy doteraz doplatili nielen ľudia, ale aj zákony, ktoré bolo treba viac ráz novelizovať, aby ako-tak zodpovedali objektívnej realite. Ide o zákony sociálneho systému, ale aj o prijaté zdravotnícke zákony, ktoré síce parlamentom boli schválené, ale všeobecný názor je taký, že „reforma zdravotníctva síce prešla v parlamente bez zaváhania, ale jej realizácia v praxi nebude jednoduchá". Je na zamyslenie, že liberálne koncipovaný návrh zákona o školstve neprešiel v parlamente do druhého čítania. Bol opäť do NR SR predložený na schválenie. Naďalej sú s ním problémy. Škandalózne vyznelo presadzovanie zákona liberálmi o privatizácii elektrární a budovy Národného divadla, ktoré je pred dokončením. Nakoniec elektrárne liberáli predali inému štátu. Už v štádiu prípravy privatizácie elektrární bolo známe, že pre spoločnosť a ľudí priniesie táto privatizácia dlhodobu veľkú stratu. O budovu Národného divadla sa bojuje.

Ďalšia profesorská pravda je, že vysoká miera rýchlostnej liberalizácie prináša síce pochvalu niektorých medzinárodných organizácií (Medzinárodného menového fondu a Svetovej banky), ale spôsobuje tiež značné škody pre ekonomiku a životnú úroveň veľkej časti obyvateľov. V chudobnom štáte ako Slovensko, ktoré v podmienkach nezávislosti (iba od roku 1993) svoje hospodárstvo buduje so značnými ťažkosťami, experiment s rýchlostnou nezávislou liberalizáciou na báze šokovej terapie po voľbách 1998 nebol celkom oprávnený. Ešte väčším omylom je ďalej stupňovať mieru liberalizácie, keď sociálna únosnosť dosahov reforiem na obyvateľov už bola prekročená. Aj také pravdy sú profesori povinní svojim študentom povedať.

Mnohé myšlienky v diskusií študenti použili z prednášok. Pravda, prispôbili ich svojej filozofii, ale to nie je na škodu. Cibák si pre seba mrmal čosi o tom, že semená pravdy padajú do úrodnej pôdy a teda bude dobre, keď nechá diskusií voľný priebeh a nebude zasahovať do nej svojou autoritou.

Má to však svoj háčik. Aj keď sa v posluchárni podarilo rozprúdiť diskusiu, čo je v dnešných časoch ozajstný problém, čosi tu ešte chýbalo. Súčasná doba je v inom, často zvyknú študenti hovoriť. Majú pravdu. Tá minulá bola aj o študentokracii, ktorá škodila aj študentom

Kresba: Milan Vavro

Na Kvetnú nedeľu 25. marca 1945 urobili sovietske stíhačky na pravé poľudnie, keď ľudia vychádzali z kostola, nálet na Komjatice. Pred kostolom a po dedine zostali desiatky mŕtvych a vyše sto štyridsať bolo ťažko ranených, ktorých odvážali do Nitry, pretože blízke Nové Zámky, ktoré vtedy patrili horthyovskému Maďarsku, nestačili prijímať také množstvo ranených.

Všetci lekári nitrianskej nemocnice, ktorí momentálne mohli stáť na nohách po celú noc tvrdo pracovali pri operačných stoloch tak, ako na fronte pri ofenzíve. Primár Dr. Fraštacký, Dr. Nemeček a ďalší si už necítili nohy, ako celú noc stáli pri operačných stoloch. Slnecné pondelňajšie ráno ich prinútilo urobiť prestávku tým viacej, že do nemocnice sa schádzali aj príbuzní obetí a bolo treba aj prehodit' slovo-dve s nimi. Okrem toho lekári boli na kraji so silami a keď chceli pokračovať v práci, museli si na chvíľu oddýchnuť. Vtedy ešte netušili, že o chvíľu sa na mesto znesie smrť a hrôza, akú obyvateľstvo Nitry neslýchalo od čias epidémie cholery v polovici 18. storočia a že skutočný pracovný nápor pre nich ešte len začína...

Skok do dospelosti

Toho pamätného roku 1945 jar prišla skoro, akoby príroda chcela vyhnáť ľudom, unaveným dlhým a krvavým záverečným apokalyptickým dejstvom vojnového besnenia, všetko utrpenie a strádanie vojnových rokov. Aj veľká noc tentoraz pripadla včasnšie, už na koniec marca a táto skutočnosť by bola navodzovala dobrý pocit u každého, keby nie z času načas tlmené dunenie diel pripomínajúce všetkým, že sa k mestu približuje front. Napriek tomu Nitrania sa pripravovali na veľkú noc tak, ako zvykli každý rok. Pre nich bol tento pondelok – začiatok Veľkého týždňa dňom takmer sviatočným. Kostoly boli otvorené od včasného rána, spovedalo sa. Ranné slnko a teplé jarné počasie vytiahlo mnohých ľudí z domu. Zdalo sa, že chladný nočný vzduch už ľúče jarného slnka trochu zohriali a naliate puky stromov ako by sa chceli už-úž rozvinúť.

Pani Belková sa tentoraz tiež ponáhľala a vyšla na nákup skôr, než sa do mesta nahrmie kopa ľudí z okolia. A skutočne bola veľmi prekvapená, že na rínku stretla toľko ľudí, a to nielen Nitranov, ale aj veľa cudzích tvárí, najskôr ľudí z okolitých obcí. Veď kto by sa teraz sem terigal zďaleka, keď už každú chvíľu sa očakával útok sovietskych vojsk na mesto. Pred deviatou sa už vracala okolo Mestského domu so svojim mladším synom Jojom z nákupu. Rínok v Nitre bol vtedy inde, ako dnes – za Mestským domom vedľa novej pošty. Chcela sa trochu zásobiť, lebo nevedno, ako rýchlo prejde front cez Nitru, keď sa na Hrone držal tak dlho. Trom chlapom v chalupe treba toho dosť, najmä ak obaja chlapci jedia, ako by sa to v nich páľilo. Také starosti vírili hlavou pani Belkovej, obťažkanej prúteným košom, zatiaľ čo Jojo niesol plátenú kapsu plnú zemiakov. Bývali na Farskej ulici naproti Löflera. Hore Kupeckou stále stretali takých, ktorí sa kamsi ponáhľali dolu do mesta. Stretali aj takých, čo nepoznali a podľa oblečenia vyzerali byť z okolitých dedín. Nie div, veď bol jar-močný deň, a tiež sa čakalo, že k Baťovi príde tovar. A tak, hoci Červená armáda už bola neďaleko, mnohí sa ešte odhodlali vytrhnúť nohy z domu, aby sa čo-to dozvedeli medzi ľuďmi na jarmoku.

Približujúci front predchádzali všelijaké chýry. Nemcov domáci už akotak poznali, ale s príslušníkmi Čerenej armády sa ešte nestretli, iba ak tí, čo sa vrátili domov z východného frontu, kde bojovali v Slovenskej armáde. Ešte pred pár dňami bolo mesto plné nemeckých vojakov, ale včera mesto akoby úplne vypratali. Určite všetci neodišli, ale tí čo zostali, boli už možno sústredení na svojich východných postaveniach tak, že

Slovenská Guernica

Bombardovanie Nitry 26. marca 1945

neboli ľudom na očiach. Zanedlho nastúpia do svojich palebných postavení v zákopoch, ktoré sa na východnej a južnej strane mesta už dávnejšie budovali.

Jojo mal iné starosti. Do školy už tesne pred frontom nechodil. Keď sa nadýchol jarného vlahého vzduchu, ktorý zavanul nad mesto tam kdesi od juhu, alebo od Atlantického oceánu, srdce mu poskočilo radosťou a nádejou. Už je tu jar, teplé dni, futbal s kamarátmi. Lenže v tom momente ozvali sa v diaľke delové salvy a chlapcova nálada klesla opäť na bod mrazu. Už sú tu, zanedlho sa začne bojovať na uliciach jeho milovaného mesta. Nevedel si to predstaviť, ako sa to všetko odohrá. Predstavoval si všetko podľa toho, ako mu rozprával otec, keď ho Kuhnovi červení vojaci násilím zverbovali v Nových Zámkoch v osemnástom roku, ako postupovali kdesi na Východnom Slovensku... I keď otec nerád hovoril o týchto udalostiach pred svojimi dospievajúcimi synmi, sem-tam voľačo začul, keď sa u nich zišli otcovi kamaráti. A to čo počul, nebolo dobré... Bál sa teda, čo bude. Nemcov už síce v meste nebolo, ale prídu s frontom. Nechcel radšej na to myslieť, lebo sa bál o otca, o mamu. Všeličo počul... Bol rád nakoniec, že má zrazu prázdnu hlavu a futbalová lopta, ktorá mu bola doteraz všetkým, úplne stratila nad ním moc. Mal len jednu túžbu – aby to už bolo všetko čím skôr za nimi.

Na Kupeckej síce stretol Tona Radkoviča, ktorý mu na spýtavý posunok hlavy odpovedal stručne: „K saleziánom.“ Ale jeho dnes tam neťahalo. Vtedy rehoľňa saleziánov v Nitre mala svoje stredisko na záhradách neďaleko župného domu a parku. Boli tam ihriská a vo vnútri zase stoly na stolný tenis, biliard a preto sa tam skoro každý deň schádzali predovšetkým mladí chlapci, a trávil tam v zábave svoj voľný čas, pretriasali najnovšie zvesti z frontu a zo správ, ktoré úchytom zaznamenali z rozhovorov dospelých a zabíjali čas i svoju neistotu a netrepezlivosť pred prichádzajúcim frontom. Aj ich Karol odišiel hneď zrána k saleziánom, zatiaľ čo on sa držal viacej pri mame, aby jej bol naporúdzi v každej potrebe v domácnosti. Otec aj dnes ráno odišiel do Ponitrianskeho regulačného družstva pre inštrukcie.

„Mama, kedy už príde ten front?“, vyrušil ju zo zamyslenia touto otázkou.

„Ach, synku, už to dlho nepotrvá. Nemci už z mesta odišli. Najlepšie, keby sa to dalo prespať, aby sme sa zobudili a všetko by už bolo za nami!“, utrúsila chlácholivo matka.

„Veru, aby to už bolo za nami...“ utvrdil jej želanie Jojo, ktorý pridol do kroku, lebo už boli naproti kaplnke sv. Michala a napravo za rohom bývali.

Zastal zrazu, lebo jeho mladé zmysly a vnímavá chlapčenská duša, ako by zrazu zamreli

v očakávaní. Zrazu sa mu zezdalo, že ostali na ulici s mamou sami a jeho vedomie ako by udrelo ticho. Obzrel sa a... jeho bystrý zrak zazrel na obzore za novou poštou v diaľke tmavé bodky lietadiel. To nebola formácia vysoko letiacich anglo-amerických bombardovacích lietadiel, aké zvykli donedávna pravidelne lietat' o tomto čase na sever. Toto boli nízko letiace sovietske stíhačky. Ešte ich nebolo počuť, ale v hlavu mu preblesla myšlienka:

„Mama, nálet!“, zvriskol. Kapsa mu vypadla z rúk a on ako blesk sa vyrútil za roh k ich domu, pod ktorým bol úkryt. Vedel, kde je od vchodu kľúč. Načiahol ruku do výklenku a stačil otočiť kľúčom v zámku...

Posledné, čo mu zostalo v pamäti, bol rev motorov nízko letiacich lietadiel. Prebral sa na dne pivnice v prachu a v troskách omietky, tehál a úlomkov dreva. Počul stony okolo seba, nejasne rozoznával figúry postáv na laviciach okolo stien. Keď sa prach trochu usadil, zazrel na zemi suseda Lukašku ako stená nad čudne, neprirodzené vykrútenou nohou. Už chcel vstať a zakričať na mamu, ale nová tlaková vlna ho zrazila k zemi a celý úkryt sa zatriasol po nových výbuchoch bômb kdesi nablízku. Keď sa opäť prebral, zdalo sa

mu, že celý nálet je sústredený len na ich činžový dom a celá dráma bombardovania mesta sa odohráva v tejto pivnici, ktorú stihol v poslednom okamihu otvoriť. Zrazu počul matkin hlas, jej horekovanie. Vstal, rozliadol sa, keď trochu opadol prach a zo stropu sa prestalo sypať, zazrel matku, ako sa v šoku driape na v kúte schúleného Nemca, ktorý stále opakoval: „Mein Gott, mein Gott...“

Skočil za ňou, zatriasol ňou: „Mama, mama!“, na čo sa ona akoby prebrala z úľaku a privinula sa k chlapcovi. Aj keď sa dookola ozýval nárek, krik a na tvárach, ktoré stačil rozoznať sa zračilo zdesenie, jemu zrazu ako by spadla veľká ťarcha zo srdca: „Mama, mamička moja, tu ste!“

Keď sa prach rozplynul a detonácie prestali, nastalo strašné ticho. Podaktorí začali vstávať z miesta a ktosi poznamenal: „Hádam to prestalo.“

„Počkajte mama, idem sa pozrieť von.“, povedal Jojo mame a pretlačil sa k dverám. Ale to čo uvidel vonku, ho tak zdesilo, že by bol najradšej ušetril svoju matku pohľadu na hrozné spustošenie, ktoré nálet zanechal navôkol ich domu. Susedný dom – ruiny. Priamy zásah. Naproti hore rožný dom, v ktorom bola lekáreň vedľa Löflera. Smerom k župnému domu prevrátený povoz a zranený kôň kopal nohami do vzduchu, ako by sa pokúšal vstať.

Ale to už Jojova mama stála vedľa neho, chytila ho za ruku: „Poďme, synku, treba sa nám obzrieť za Karolom, za otcom... Musíme odtiaľto preč, čo ak znovu priletia? A potom front! Bože môj, Bože môj, čo len budeme robiť? Keby tu len bol otec...!“

Na šťastie ten sa zanedlho objavil pri nich doma. „Ty počkaj tu, doma“, obrátil sa k žene, „vonku je peklo a smrť. Ja idem najskôr s Jojom k saleziánom, aby sme našli Karola a potom uvidíme...“

Vyšli znovu na ulicu, ktorá už znovu ožila pokrikom i nárekom. To tí, čo povychádzali z úkrytov a zbúranísk nachádzali medzi mŕtvymi a zranenými svojich príbuzných a známych. Bolo počuť i náreky a stony... Otec, aby ušetril Joja od týchto strašných scén sa zrazu rozhodol:

„Prejdeme k saleziánom zadam cez Vršok“, a už sa pustili krížom cez ulicu pomedzi úlomky okenných rámov a rozbitého skla a keď sa čmud z neďalekého zhoreniska obrátil bokom, objavila sa pred nimi ešte strašnejšia scenéria na malom priestranstve pred kaplnkou sv. Michala. To bolo aj pre otca veľa.

„Och, poďme odtiaľto“, a trhol chlapca za ruku, ako sa ten zadíval na čudné polohy mŕtvych mužov a žien. „Museli to dostať aj z guľometov“, poznamenal otec. Najhorší bol pohľad na ženu v pokročilom tehotenstve, ktorá tam pokojne ležala, ako by išla rodiť. Keď prišli bližšie, zbadali, že je mŕtva, bez nohy. Prešli za Vršok a mohli sa pohybovať rých-

lejšie, lebo Párovce boli ušetrené od priamych zásahov bômb a ulice boli priechodné. Za chvíľu zbehli dolu k záhradám a obrátili sa znovu smerom do mesta k župnému domu a vpravo sa im naskytl strašný pohľad na horiaci dom. Saleziánov to minulo, ale dostal to susedný dom. Okná saleziánov boli vybité, budova prázdna. Vyšli von a bezradne sa obzerali, koho by sa spýtali na chlapcov.

„Hen je, tuším, Palino Gála“, mykol rukou otca Jojo, ukazujúc k plotu, ktorý oddeľoval dvor saleziánov od zbúraných garáží. Pohli sa tým smerom, ale už na prvý pohľad bolo otcovi čudné, ako meravito je ten Paľo opretý o drevený stĺp. Keď prišli bližšie, uvideli, že je mŕtvy a zostal v tejto grotesknej polohe tak, ako ho črepina zasiahla zozadu do krku, čo spredu nebolo vidieť. Tvár bola sinavá, odkrvená. Nebolo času zotrvať pri každom mŕtvom, ktorého poznali dlhšie, lebo neďaleko sa ozývalo stonanie a to už zazreli známe tváre Radeckých.

„Otec, hen je Tono“, ukázal Jojo na svojho kamaráta, ktorého ráno stretol s mamou na ceste z rínku. Ležal pod sutinami. Mal zavalené nohy časťou múru a rodičia sa snažili ho vyprostiť a skrútiť jeho utrpenie.

Nakoniec sa predsa len dozvedeli od rodičov, ktorí ich už predišli pri hľadaní svojich chlapcov, že ich Karol je živý a zdravý a že celá skupina, čo sa zachránila pred úločkami po zásahu susednej budovy pod biliardovými stolmi, utekala do bezpečia hore na Zobor. Otec sa trochu upokojil, i keď už oľutoval, že zobral chlapca so sebou. Rozhodol sa, že pôjde k svojmu zamestnávateľovi vypýtať auto a odvezie celú rodinu na Zobor, keď mu sused Hajnala ponúkol pivnicu, kam by sa načas spoločne ukryli. Znovu sa teda vydali naspäť na Vršok najskôr pomedzi rozbité povozy a mŕtvolky koní povozníkov na Farskej ulici a potom Mariánskou a Piaristickou k piaristickému kostolu. A znovu samá spúšť. Dole na Školskej a pri synagóge horeli domy po priamych zásahoch bômb a pred piaristickým kostolom kopa mŕtvych, ktorých skosili guľomety, ako vychádzali z kostola.

Naraz zastali a otec akoby zmeravel upreto hľadel na dvojicu ľudí s karičkou. Vtedy si aj Jojo všimol, že sú to Šalamúnovci. Nikoho si nevšimli a ťahali karičku, na ktorej boli dve mŕtve dievčatá. Ich dvanásťročná dcéra a Nevlahova... Boli v šoku a v šoku sa ocitol aj Jojo. Veď to boli jeho spolužiaci...!

Teraz preskočil úžas z otca na syna. Naraz pocítili veľkú únavu v nohách. Otec sa pozrel na Joja a videl, že je bledý ako ten Palino pri tom plote. Cítil, že už ďalej nevydží... Sadol si na kus zvalenej sochy a jeho telom zalomcoval tichý zúfalý plač... Všetko, čo sa udialo doteraz chápal akosi neosobne. Stále sa mu dario udržiať si vnútorný odstup od udalostí, aj keď ich sám prežíval. Ale teraz sa jeho vratká duševná rovnováha naraz zrútila... Nevedno, koľko takto predsedeli. Prvý sa prebral Jojo. Pretrel si oči, akoby si až teraz uvedomil, kde je, že každú chvíľu môžu naletieť lietadlá a masakra bude pokračovať. Pozrel na otca vedľa seba, sedel s hlavou opretou v dlaniach. Lenže Jojo ho vytrhol zo šoku.

„Tato, musíme za mamou. Poďme po auto!“, povedal hlasom, ktorého tón prekvapil otca a vytiahol z tupej letargie. Pozrel sa na syna a uvedomil si, že pred ním už stojí muž. Znovu sa pozreli na kopy mŕtvov a ľudí, ktorí sa motali pomedzi nimi a s plačom si odnášali na-

OPRAVA

Prosíme otených čitateľov, aby si v záverečnej časti článku Edity a Michala Tarabčákovcov „Kto sú, odkiaľ prišli?“ (Kultúra 7/2005, str. 12) opravili text. Posledný bod 8 v úplnom zvere má správne zniet nasledovne: „Jazyky uralskej jazykovej rodiny sú aglutinačné.“

REDAKCIA

